

**Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Veronika Bošínová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vnitřní svět postav v literárních dílech F. M. Dostojevského „Zločin a trest“ a Z. Wintera „Peklo“

The inner world of characters in the literary works of F. M. Dostoevsky's "Crime and Punishment" and Z. Winter's "Hell"

Veronika Bošinová

Vedoucí práce: Mgr. Elena Vasilyeva, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice, bakalářský
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání -
Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2021

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vnitřní svět postav v literárních dílech F. M. Dostojevského „Zločin a trest“ a Z. Wintera „Peklo“ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 12. 07. 2021

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. Eleně Vasilyevě, CSc. za její cenné rady, vstřícnost, trpělivost, připomínky a za čas, který obětovala při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je vnitřní svět postav v literárních dílech F. M. Dostojevského *Zločin a trest* a Z. Wintera *Peklo*. Zaměření teoretické části práce činí analýza literárně-historického kontextu vzniku děl F.M. Dostojevského a Z. Wintera. Praktickou část práce tvoří filologická analýza a interpretace výše zmíněných děl, přičemž důraz je kladen na porovnání vnitřního světa postav a jejich psychologii (motiv viny, proměna postav v průběhu děje, jejich postoj k Bohu, morální dilema postav).

KLÍČOVÁ SLOVA

ruská literatura, 19. století, Dostojevskij, Winter, vnitřní svět postav, motiv viny

ABSTRACT

The topic of the bachelor's thesis is the inner world of characters in the literary works of F. M. Dostoevsky's *Crime and Punishment* and Z. Winter's *Hell*. The focus of the theoretical part of the thesis is the analysis of the literary-historical context of the work of F.M. Dostoevsky and Z. Winter. The practical part of the thesis consists of philological analysis and interpretation of the works above, with emphasis on comparison of the inner world of the characters and their psychology (the motive of guilt, the character transformation during the story, their attitude towards the God, their moral dilemma).

KEYWORDS

Russian literature, 19th century, Dostoevsky, Winter, inner world of the characters, motive of guilt

Obsah

Úvod.....	8
1 Zikmund Winter.....	9
1.1 Život Zikmunda Wintra.....	9
1.2 Historická próza v české literatuře.....	10
1.3 Historická próza Zikmunda Wintra.....	12
1.3.1 Historická novela Zikmunda Wintra.....	13
2 Fjodor Michajlovič Dostojevskij.....	15
2.1 Život F. M. Dostojevského.....	15
2.2 Definice románu jako literárního žánru.....	18
2.2.1 Ruský román.....	19
2.3 Realismus a tvorba Dostojevského.....	20
3 Vnitřní svět postav.....	23
3.1 Motiv viny.....	23
3.1.1 Peklo.....	23
3.1.2 Zločin a trest.....	26
3.2 Proměna postav v průběhu děje.....	33
3.2.1 Proměna Vitoria Lelia a Alžběty Abelinové.....	33
3.2.2 Proměna Rodiona Raskolnikova.....	36
4 Motiv názvu.....	40
4.1 Motiv názvu novely Peklo.....	40
4.2 Motiv názvu románu Zločin a trest.....	43
Závěr.....	47
Резюме.....	50
Seznam použité literatury.....	51

Úvod

Předmětem bakalářské práce je přiblížit čtenářům dvě literární díla – *Zločin a trest* a *Peklo* a dva autory – Fjodora Michajloviče Dostojevského a Zikmunda Wintra. Zikmund Winter je zástupcem historické prózy, jeho dílo *Peklo* spadá do žánrové charakteristiky novely a F. M. Dostojevskij je především románový autor, vrchní představitel ruského realismu.

Cílem této práce je analyzovat jednotlivá díla z různých pohledů a následné provedení srovnávací analýzy. Další důležitá složka práce obsahuje životopisy autorů a několik kapitol pojednává o žánrových specifikách daných děl.

První kapitola práce je věnována žánrové originalitě díla Z. Wintra *Peklo*. Abychom pochopili problematiku díla, musíme se obrátit k analýze biografických dat autora, která nám umožní vidět vliv života na práci spisovatele a také určit místo a roli Z. Wintra ve vývoji historické prózy v Čechách.

Druhá kapitola je zaměřena na dalšího významného autora, a to k F. M. Dostojevského. Stejně jako u Wintra je jeho život pro nás stěžejním tématem, neboť mu byl inspirací k napsání několika děl, včetně *Zločinu a trestu*. Od zatčení, trestu smrti, následného omilostnění a vyhnání na Sibiř se dostaneme k jeho nejvýznamnějším dílům a poté k představení žánrové definice románu jako takového, a následně i konkrétně románu v Rusku. V závěru teoretické části je obsažena i realistická tvorba Dostojevského.

Praktická část bakalářské práce je věnována dvěma konkrétním literárním dílům určeným pro tuto práci, a to *Peklu* od Zikmunda Wintra a *Zločinu a trestu* od Dostojevského.

Ve čtvrté kapitole je pozornost soustředěna na vnitřní svět postav. Konkrétními tématy jsou motiv viny a zkoumání stěženích postav – konkrétně jejich pohyb po čtenářově „křivce oblíbenosti“.

Pátá kapitola se věnuje motivu názvu. Zamýšlíme se nad různými interpretacemi názvů jednotlivých děl. V této bakalářské práci je použita metoda komparativní. Pokusíme se nejprve pozorovat a analyzovat jednotlivá díla zvlášť a poté se zaměříme na podobnosti či odlišnosti.

Základními prameny pro tuto práci je Dostojevského *Zločin a trest* a Wintrovo *Peklo*.

1 Zikmund Winter

1.1 Život Zikmunda Wintera

Zikmund Winter se narodil roku 1846 v Praze. Vyrůstal v rodině posluhovačky a zvoníka kostela. Velice ho inspirovalo prostředí, kde pracoval jeho otec, tedy prostředí kostelů a obřadů s tím spojených (pohřby, svatby, křtiny). Studoval na Akademickém gymnáziu v Praze, které zakončil maturitní zkouškou, ale bohužel bez vyznamenání, což jak sám uvádí, mělo velký vliv na jeho kariéru, neboť jeho hlavním studijním cílem bylo studium práv. Na gymnáziu ho ovlivnil zejména dějepisec Lepař, z čehož můžeme soudit, že zájem o historii měl od útlého mládí.¹

Již při studiu na střední škole požádal o přijetí do katolického církevního řádu, řádu křižovníků s červenou hvězdou. Doposud neznáme jasný důvod, za jakým cílem chtěl Winter do tohoto řádu vstoupit. Spekuluje se o tom, zdali to nebyla druhá možnost, kdyby se nepodařila maturitní zkouška. Druhé vysvětlení spočívá v tom, že jeho rodina byla velice silně nábožensky založená a rodiče si přáli, aby jejich syn šel duchovní cestou.² Jeho vstup do katolického řádu ale neměl moc velký úspěch, pobýval rok v klášteře u Karlova mostu a zde napsal jen krátký spis k dějinám tohoto klášteře.³ Po pobytu v této instituci pokračuje ve své studijní dráze, a to na filozofické fakultě, kde později získává doktorát. V čele jeho zájmu byla především historie, ze které Winter čerpal inspiraci pro svou beletrii. Z historického hlediska jevil největší zájem o historii měst v českých zemích v 15. až 17. století.⁴

Jeho dvěma základními pilíři v životě byly literatura a historie. Počátkem jeho literární kariéry bylo členství ve výboru Akademického spolku čtenářského a dále stál u zrodu Historického klubu.⁵ V historii našel obdiv už na střední škole a po dokončení studií pracoval na střední škole v Pardubicích jako profesor historie. Později se přestěhoval do Rakovníka, kde

¹ JIROUŠEK, Bohumil. Zikmund Winter v době univerzitních studií. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 24.

² Tamtéž. s. 25.

³ Tamtéž. s. 26.

⁴ BLÜML, Josef. Kulturní historik Zikmund Winter. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 52.

⁵ JIROUŠEK, Bohumil. Zikmund Winter v době univerzitních studií. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 24.

pracoval na stejné pozici. Winter zde měl možnost navštěvovat městský archiv, který využíval k získání podkladů ke svým historickým studiím. Velice ho zajímal život na venkovských městech. Jeho zkoumání bylo zaměřeno především na život lidí na venkově, na to, jak lidé bydleli, čím se živili, jakým způsobem se vzdělávali apod.⁶ Toto místo ho velice inspirovalo v kariéře kulturního historika.⁷ Pobýval zde deset let a poté se vrátil zpět do svého rodného města, do Prahy. V Praze se opět věnuje pedagogické činnosti, a to na gymnáziu, kde skládal maturitní zkoušku.⁸

Mezi jeho zájmy nepatřilo pouze historické bádání a literatura, věnoval se i společenskému životu, měl rád hudbu, hrál v divadle, studoval jazyky, a dokonce se zabýval dějinami umění.⁹

Jelikož Winter trávil spoustu času bádáním v archivech, onemocněl krční chorobou, trpěl neustálými záchvaty kašle a záněty průdušek. Nemoc mu následně znemožňovala další práci historika. Mezi přáteli byl velice oblíbený, každý týden se účastnil přátelských schůzek, ale i v tomto jeho společenském zpestření mu nemoc zabránila. Ke konci života pobýval v Německu na léčebném pobytu v lázních Reichenhall. Zemřel 12. 6. 1912.¹⁰ Je pohřben na Vinohradském hřbitově v Praze.

1.2 Historická próza v české literatuře

Česká historická próza čerpá náměty z české historie, minulosti, poukazuje na pestrost našich dějin a hledá poučení v časech minulých. Mezi nejčastěji psané žánry historické prózy patří především historický román a dále žánry kratšího rozsahu, jako například novela nebo povídka.

6 HOMOLOVÁ, Květa, Mojmir OTRUBA a Zdeněk PEŠATA. Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka [online]. Vydání třetí. Praha: Československý spisovatel, 1982 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/prirucky/obsah/CS/CS.pdf>, str. 327.

7 BROŽOVÁ, Věra. „Zikmund Winter“. In MERHAUT, Luboš (eds.). Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4. U–Ž. 2. sv. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, s. 1630.

8 ZÍBRT, Čeněk. Dr. Zikmund Winter. Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice, 1907, roč. 37, č. 3, s. 250.

9 JIROUŠEK, Bohumil. Zikmund Winter v době univerzitních studií. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 24.

10 HOMOLOVÁ, Květa, Mojmir OTRUBA a Zdeněk PEŠATA. Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka [online]. Vydání třetí. Praha: Československý spisovatel, 1982 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/prirucky/obsah/CS/CS.pdf>, str. 327.

„Historický román je chápán jako delší epické vyprávění, o časech a lidech, které autor nezná z vlastních zkušeností, ale z pramenů.“¹¹ „Historický román těžší z určitých vědeckých výkladů minulosti a sám jistý výklad podává, v tom smyslu je aktualizací historie vzhledem k době a k společenskému prostředí, pro které je psán.“¹²

Počátky historické prózy nacházíme už v době národního obrození, a to u českého spisovatele, dramatika a novináře Josefa Lindy, který roku 1818 vydává historickou prózu s názvem *Záře nad pohanstvem*.

Mezi další české autory, kteří se snažili prorazit s historickou prózou řadíme V. K. Klicperu a jeho historickou povídku *Točník* (1827). Tímto dílem se snažil docílit toho, aby se v české literatuře více rozšířil zájem o historii, neboť jak hodnotil dramatik Prokop Šedivý, české dějiny jsou jedny z nejbohatších národně příznačných látek pro původní českou prózu. Klicpera vybízel další autory, aby se zabývali touto tematikou. Zároveň tvrdil, že nejslabším článkem národního románu je samotný autor. S tímto názorem se ztotožňoval i Jan Neruda třicet let po Klicperovi. Neruda neměl pochyby o vhodných podmínkách pro historickou prózu, ale zároveň vypověděl: *„Bohužel jsme ale posud ještě na stanovisku tom, že romány takové pěstovati se zdáme spíše kvůli příjemnému a lehčímu způsobu vzbuzování národního uvědomění než kvůli estetické jich ceně“* (České romány, Čas 1860). Podle Nerudy byl také u nás malý počet autorů, kteří se věnovali historickým tématům, a mezi nimi byl bohužel nedostatek tvůrčích talentů.¹³

Za nejvýznamnější autory českého historického románu považujeme Aloise Jiráska a Zikmunda Wintera. K dobrému zpracování historických témat jim napomáhala nejen pracovitost a talent, ale také rozvoj veršovaného eposu, jehož významnými představiteli jsou J. Zeyer a J. Vrchlický a vzestup krásné prózy (K. Světlá a J. Neruda).¹⁴

Na přelomu 19. a 20. století se objevují první výhrady k tomuto žánru. První vlna kritiky přichází v 80. letech s realismem.¹⁵ Autoři si pokládali otázku: *„Může-li historická beletrie dosáhnout té míry pravdivosti a věrohodnosti jako literatura, která roste z autorova bezprostředního styku s přítomností?“*

11 JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Stoletou alejí: O české próze minulého věku. Brno: Československý spisovatel, 1985. ISBN 2599427693. s. 233.

12 Tamtéž. s. 234.

13 Tamtéž. s. 236.

14 Tamtéž. s. 237.

15 Tamtéž. s. 237.

Na počátku 90. let přichází vlna druhá. Včele hlavních kritiků stáli František F. X. Šalda a V. Mrštík, kteří kritizovali, že historická próza vede čtenáře k přemýšlení o tom, co bylo, přičemž by měli lidé uvažovat nad tím, co je a bude.

I přes vlny kritiky a nedůvěry se na sklonku století dostává historický román do popředí zájmu. V druhé polovině 19. století čerpala generace májovců, ruchovců i lumírovců také z historických pramenů. Zaměřovali se ale především na témata světové kultury a též čerpali inspiraci z dějin lidstva. Naopak historická próza měla na přelomu století jiný rozměr. Autoři tíhli za tématy z látky národní, nikoli světové.¹⁶ Největší snahou bylo poukázat na to: „*jak se obecné otázky člověka a lidstva promítaly v dějinné cestě národa a jak se v nich modifikovaly.*“¹⁷

1.3 Historická próza Zikmunda Wintra

Na přelomu 80. a 90. let se na Filozofické fakultě české univerzity začíná objevovat nový směr, a to kulturní historie. S tímto směrem jsou spojeni historikové jako J. Kalousek, J. Emler a filolog J. Gebauer.

Také byla vytvořena katedra kulturních dějin a na její obsazení byli nejpříhodnějšími kandidáty Z. Winter a Č. Zíbrt. Větší úspěch v této době sklídl Čeněk Zíbrt s jeho teoretickým spisem *Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavadní literatura cizí i česká*. (1892) Zíbrt se ve svých textech zaměřoval na poznávání československého obyvatelstva. Stal se velice uznávaným docentem kulturní historie a působil na Karlově univerzitě až do své smrti.

Winter sice nevyučoval na univerzitách, ale na středních školách a jak sám tvrdil, na univerzitě by ani vyučovat nechtěl, i když mu to bylo nabídnuto. I přes to, že působil pouze na středoškolských pracovištích, je autorem velice povedených a uznávaných textů o českých venkovských městech 15. až 17. století.¹⁸

Jak už bylo výše zmíněno, Winter často pobýval ve starých městských archivech, což se podepsalo na jeho zdravotním stavu. Nejprve trávil mnoho času v rakovnickém archivu a po návratu do Prahy, spolu s profesorem Emlerem, těžil velké bohatství z archivu pražského.

16 JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Stoletou alejí: O české próze minulého věku*. Brno: Československý spisovatel, 1985. ISBN 2599427693. s. 238.

17 Tamtéž. s. 239.

18 BLÜML, Josef. *Kulturní historik Zikmund Winter*. In *Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník*. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 51.

Inspiraci hledal nejen v archivech, ale například i na besedách, kterých se účastnil historik A. Jirásek a Č. Zíbrt. Později své texty publikuje v časopisech Lumír, Květy a Světozor. Také rozšiřoval ideu V. K. Klicpery, neboť se snažil přilákat čtenářské publikum k historii.¹⁹

Již na počátku 90. let je autor považován za uznávaného badatele kulturní historie. Jeho prvním velkým dílem je spis věnovaný J. Emlerovi s názvem *Kulturní obraz českých měst I, II* (1890, 1892).²⁰ Dále je autorem významných literárních textů jako například *Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až do doby bělohorské bitvy*, *Život církevní v Čechách I, II*. Winter se stal terčem kritiky, a to ze strany J. V. Řehnického a dále Josefa Pekaře. J. V. Řehnický vytýkal Wintrovi náboženské pojetí a Josef Pekař, teprve třicetiletý historik, kritizuje jak Wintra, tak i Zíbrta. Označuje Wintra za sběratele starožitností, kterému uniká hlubší porozumění faktorů politických, náboženských, sociálních a hospodářských. Autor kritiku nesl velice těžce a na svou obhajobu se vyjadřoval v několika časopisech.²¹ Své texty věnoval také dějinám obchodu (*Dějiny řemesel a obchodů v Čechách XIV. A v XV. století.*) Také se zajímal o historii škol a vydává tři obsáhlé spisy o dějinách školství.²²

Zikmund Winter zasvětil svůj život převážně badatelské činnosti. Jeho dokonalá znalost velkého množství historických pramenů z něj udělala uznávaného historika a spisovatele. „*A tak se zrodil Winter umělec. Chceme-li poznat Wintrovo umění, musíme s ním projít ulicemi staré Prahy 15. až 17. století. Zná ji dokonale, jako by v ní žil.*“²³

1.3.1 Historická novela Zikmunda Wintra

Zikmund Winter se potýkal s mnoha kritikami na jeho tvorbu. V historických pracích mu vytýkali, že ne vždy dokáže ovládnout posbíranou látku. Ke svým pracím podklady uspořádá velice rychle, ovšem nedokáže je dostatečně zpracovat. Uznávanému historikovi se Zíbrt i Winter jeví jako: „*sběratelé starožitností a kuriozit, pouze se smyslem pro drobný kulturně historický a národopisný detail.*“²⁴

Největším kritikem té doby byl ale samozřejmě F. X. Šalda, který se vyjádřil k Wintrově novele. Napsal recenzi na Wintrovu vydanou knihu *Bouře a přehánka*. Tato kniha obsahuje dvě

19 BLÜML, Josef. Kulturní historik Zikmund Winter. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 52.

20 Tamtéž, s. 53.

21 Tamtéž, s. 54.

22 Tamtéž, s. 55.

23 Tamtéž, s. 58.

24 Tamtéž, s. 55.

historické novely – *Peklo a Panečnici*. O Peklu se vyjádřil velice negativně a *Panečnici* vyzdvihl vysoko nad tuto novelu. *Peklo* komentuje slovy: „*Příběh jest vypravován rozvlekle, roztéká se v epizody, zajímavé snad o sobě, ale neodůvodněné ekonomii celku, nemá soustředění ani kompozičního, ani psychického. Zejména zločin sám a všechno co přijde po něm, podáno jest mdle a slabě – pouhý a holý referát.*“ Šalda dále komentuje, že Wintrovo *Peklo* ztrácí všechny základní znaky díla uměleckého. Později se ovšem přesvědčíme o tom, že historická novela *Peklo* je dílem uměleckým. Později si to dokážeme na několika příkladech.²⁵

25 VŠETIČKA, František. Historická novela Zikmunda Wintra. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996, s. 150.

2 Fjodor Michajlovič Dostojevskij

2.1 Život F. M. Dostojevského

Po důkladném prostudování autorova životopisu docházíme k závěru, že jeho život byl plný nepříjemných okamžiků a překážek, se kterými se musel autor poprat, aby byl tak uznávaným spisovatelem, za jakého ho považuje dnes celé Rusko, a dokonce i celý svět. Odsouzení k smrti, Sibiř, vyhnanství, nemoc – toto všechno vystihuje jeho cestu životem.

Ze slov nejznámějšího životopisce Dostojevského Leonida Grossmana se přesvědčujeme o jeho strastiplné cestě životem: „...mrzutou a ponurou tvář s úzkýma pronikavýma očima a vystouplými skytskými kostmi, tvář zarámovanou průzračně řídkou kaštanovou bradkou, jakoby zalitou bledostí skrytého neduhu a téměř znetvořenou ostrým rozvlněním z nesnesitelného nervového podráždění...“²⁶

Autor svá díla často spojuje nebo zasazuje do prostředí Petrohradu, nicméně Petrohrad není jeho rodným městem. Fjodor Michajlovič Dostojevskij se narodil 30. října 1821 v Moskvě, na farnosti Petra a Pavla. Je synem bývalého vojenského lékaře, který získal hodnost plukovníka, a poté co odešel ze služby pracoval jako lékař v Marijinské nemocnici. Matka spisovatele zemřela velice brzy, v době, kdy bylo Fjodorovi šestnáct let. Autor pochází z osmi dětí, nejprve se mu bylo dopřáno pouze domácí vzdělávání, později byl se svým bratrem umístěn do soukromého francouzského penzionátu. Zde se věnoval studiu jazyků, velmi dobře ovládal francouzský jazyk a později i překládal. Rodina žila velice skromně. Jelikož otec působil jako lékař, bydleli v malinkém domečku, který byl součástí nemocnice. Po smrti Fjodorovi matky se otec přestěhoval na venkov, kde koupil malé panství v Tulské gubernii. Ještě před smrtí získal titul šlechtice. O jeho smrti proběhlo mnoho spekulací, udávalo se, že zemřel na mrtvici, ale také se spekulovalo o tom, že byl násilně zavražděn svými nevolníky.

Svému dalšímu studiu se Dostojevský věnoval na Inženýrském učilišti. Zde se začíná projevovat jeho zájem o literaturu. Jeho prvním větším dílem se stávají *Chudí lidé*, kteří byli publikováni roku 1846. Po dokončení studia autor pracuje jako vojenský inženýr a později se přidává do literární skupiny Petraševců, která sehrála v jeho životě značnou roli. Tato skupina mladých literátů se vyznačovala tím, že hlásala ideály utopického socialismu. Dostojevskij byl M. V. Petraševskim označen za jednu z vedoucích osobností této skupiny, a také proto měla jeho působnost v tomto kroužku tak těžké následky.

26 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 383.

Skupina Petraševců byla roku 1848 obviněna z vědomého pobuřování proti carovi. Dostojevského hlavní důvod pro styk s Petraševci nebylo hlásání revolučních myšlenek, jeho hlavní popud, díky kterému vstoupil do tohoto kroužku, byla ruská cenzura, se kterou Fjodor samozřejmě nesouhlasil. Jak už bylo výše zmíněno, Dostojevskij byl považován za jednoho z hlavních autorů tohoto kroužku, ale jsou i další okolnosti, které ho dovedly až ke smrtelnému verdiktu. Jedná se o čin, kdy veřejně předčítal dopis V. G. Bělinského, který byl adresován N. V. Gogolovi a byl šířen pouze v opisech. Bělinský vyjadřoval své postoje na zrušení nevolnictví, zrušení tělesných trestů apod. Kritik Bělinský spatřoval příčinu všeho zlého v samoděržaví a pravoslaví. N. V. Gogola obvinil ze zrady poté, co vydal publikaci pod názvem *Vybraná místa z korespondence s přáteli (Выбранные места из переписки с друзьями)*. V Gogolových dílech viděl krutou satiru autokratického Ruska a na „*Vybraných místech*“ Gogol vybízí k náboženské pokoře, která se Bělinskému, jako revolučnímu demokratovi, nelíbila. Bělinský kritizoval základy monarchie, a proto byl dopis zakázán. Car nechal kroužek odsoudit k nejvyššímu trestu, k smrti.

Skupina Petraševců byla osm měsíců vyšetřována a následně vězněna v Petropavlovské pevnosti. Mladí autoři očekávali znění svého trestu. „*V očekávání smrti jsme prožili alespoň deset hrůzných, nezměrně strašných minut. V těch posledních okamžicích se někteří z nás (vím to bezpečně) instinktivně pohroužili do sebe a v jediném momentu vážili svůj ještě tak mladý život...připadalo nám, že to všechno nás jakoby očišťuje, že je to mučednická koruna, za níž nám bude mnohé odpuštěno!*“²⁷ Tato Fjodorova slova vypovídala o hrůzných pocitech odsouzcenců, kteří uslyšeli svůj verdikt – trest smrti zastřelením.

Na poslední chvíli, kdy už všichni stáli na svých místech a kněz obcházel každého z nich, přijel kočár, z něhož vystoupil pobočník generála justice a začal číst konečný verdikt cara. Jednalo se o milost, odsouzení nebudou zcela omilostněni, nicméně nezemřou. Jejich novým trestem bylo odsouzení k doživotnímu vypovězení na Sibiř. Fjodor byl vězněn a následně vyhnán na deset let.

„*Omskou věznicí, v níž měl delikvent strávit plně čtyři roky, nazval Fjodor Michajlovič později: „Mrtvým domem“.* Bylo to případné pojmenování. Dvůr byl obehnan mocnými valy s vysokými nástavnými sloupy; jen odtud bylo vidět škvírami pusté okolí.“²⁸ Autor strávil čtyři roky v Omské káznici a poté se přesunul do vyhnanécké vojenské služby, taktéž na Sibiř. V káznici prožil Dostojevskij ty nejhrůznější chvíle svého života, na které nikdy nezapomene.

27 PYTLÍK, Radko. F.M. Dostojevskij: život a dílo. [Praha]: Emporius, 2008. ISBN 80-86346-13-7.s. 17.

28 Tamtéž. s. 7.

Byla to bída, hlad a mnohokrát boj o vlastní život. Dostojevskij trpěl epileptickými záchvaty už od studijních let, ale zde se začaly projevovat ve větší míře.

O svých vzpomínkách a zážitcích z káznice vypráví v díle *Zápisky z mrtvého domu* (1861). Autor zde popisuje osudy zločinců, detailně vyobrazuje všechny hrůzné okamžiky, které viděl nebo se jich sám zúčastnil. Jak Fjodor sám tvrdil, čtyřletý pobyt v Omsku mu vzal velmi mnoho, jediné, co si kromě hrůz z tohoto světa do svého života odnáší je to, že pochopil podstatu pojmu „živý život“ a pochytil několik pojmů o lidské povaze.

Po čtyřletém pobytu v Omsku se Fjodor přemísťuje do Semipalatinska a zde je přidělen k sedmému sibiřskému řadovému praporu jako voják. Po úskalích, která prožil v trestnici, se zde konečně upevňuje jeho zdraví. Seznamuje se také s A. J. Vrangelem, jeho budoucím přítelem, který se ho snažil vybízet k literární tvorbě. Poté, co se Fjodor dozvídá roku 1854 o úmrtí cara Nikolaje I., získává naději, že po nastoupení nového císaře, bude vězňům dána amnestie. Touto dobou také na radu Vrangela píše báseň *Na smrt cara Nikolaje I.*

Co se týče soukromého života, jeho první ženou byla Marie Dmitrijevna, se kterou se po dlouholetých problémech oženil roku 1857 a společně s ní vyživil i nemanželského syna Pašu. Marie nebyla vzornou manželkou před svatbou a ani po ní.

Dostojevskij byl ve velice špatném zdravotním stavu, a to mu nakonec dopomohlo k návratu domů. Vrátil se do města Tver, neboť obě hlavní města, Moskvu a Petrohrad, měl k pobytu zakázána. V Petrohradu vydává s bratrem Michailem literární časopis s názvem *Vremja*. S časopisem bylo nutné prorazit v Petrohradu nebo alespoň v Moskvě, a proto Dostojevskij adresuje dopis novému carovi Alexandrovi II. Tento prosebný dopis nebyl vyslyšen, nicméně zanedlouho byl pobyt v Petrohradu autorovi povolen. Za tento dopis byl poté velice kritizován, byl označován za člověka, který se ponížil a poddal carovi. Ovšem pokud by k tomuto kroku nedošlo, nemuseli bychom nyní znát tak světoznámého spisovatele, jakým je Dostojevskij.

Fjodor trpěl nedostatkem finančních prostředků. Přišel další tíživý okamžik jeho života. Zemřela mu žena, která byla vážně nemocná a později umírá i jeho spolupracovník a zároveň bratr Michail. Po jeho smrti se musí Dostojevskij plně věnovat literární činnosti, neboť na něj spadlo těžké břímě časopisu *Čas*, který s bratrem vydával. Bohužel se dostává do existenčních potíží.

Ani po delší době se jeho život neobrátil k lepšímu. Ze slov, která píše roku 1865 svému příteli zjišťujeme jeho duševní rozpoložení, které je zapříčiněno jeho špatným zdravotním

stavem a nedostatkem peněz. „Zůstal jsem tedy sám a padla na mě hrůza... Předem mnou je studené, osamělé stáří – a má padoucnice. – Ó příteli, ochotně bych šel znovu do káznice a strávil tam stejnou dobu, jen abych splatil dluhy a pocítil se opět svobodným! ...Práce z nouze a kvůli penězům mě zcela zdeptala a pohltila.“²⁹

Před druhým sňatkem pobyl ovšem několik chvil se svou milenkou v Evropě, kde se také inspiroval k napsání románu *Zločin a trest*. Toto dílo mu přineslo nejen velký úspěch, ale také finanční prostředky. Bohužel to nemělo dlouhé trvání a autor se po návratu zpět do Ruska potápí do dalších dluhů. Pár lepších okamžiků přišlo až s jeho druhou ženou, Annou Grigorjevnu Snitkinovou, se kterou měl čtyři potomky. Nedobrovolně přebývá se svou rodinou v evropských zemích, usazuje se v Ženevě, neboť se nemůže vrátit do své rodné země kvůli případnému uvěznění.

Ve svém životě ho potkalo mnoho nepříjemných okamžiků – vyhnanství, káznice, smrt ženy a bratra, dluhy, epilepsie. To ovšem nebylo jediné, co mu v životě přitížilo. Dostojevskij podlehl hráčské vášni. S tímto nešvarem se setkal v Evropě a inspirovalo ho to k napsání románu *Hráč*.

Na sklonku svého života vydává světově proslulý román-epopej *Bratři Karamazovi*. Román byl vydán v Rusku, kam se autor ke konci života vrací. 28. ledna 1881 v ranních hodinách autor umírá. Příčinou smrti bylo plicní krvácení, které bylo spojené s rozedmou plic a epileptickým záchvatem.³⁰

2.2 Definice románu jako literárního žánru

Román (z francouzského slova „roman“) se řadí k žánrům velké epiky, který podává celistvý obraz světa i člověka samotného.

Se vznikem tohoto žánru to bylo vcelku komplikované. Existují dvě protikladné hypotézy svědčící o vzniku románu. První z nich si zakládá na tom, že počátky románu spatřujeme již ve starém Egyptě, s větším rozvojem v helénské době. Druhá hypotéza zastává stanovisko, že román vznikl jako jeden z měšťanských žánrů a jeho datace spadá k rozvoji buržoazie.

Z těchto protikladných názorů na genezi můžeme udělat následující východisko – román sám o sobě vzniká již ve starověku, poté se jeho vývojová linie neustále přerušuje.

29 PYTLÍK, Radko. F.M. Dostojevskij: život a dílo. [Praha]: Emporius, 2008. ISBN 80-86346-13-7. s. 66.

30 PYTLÍK, Radko. F.M. Dostojevskij: život a dílo. [Praha]: Emporius, 2008. ISBN 80-86346-13-7.

Romány mají kořeny v mýtech, eposech a příbězích ze všedního života, či jsou naplněné náboženskou tematikou.³¹

2.2.1 Ruský román

První dílo o ruském románu je publikováno roku 1886 a jedná se o knihu od francouzského spisovatele Melchiora de Vegüe – *Ruský román*. Autor se snaží v knize poukázat na to, z čeho ruští autoři vycházeli, když své romány tvořili. Také zastává názor, že zakladatelem románu v Rusku je A. S. Puškin a: „*Vše ostatní je pouhá předehra.*“

Stará literatura vycházela zejména z velké epiky – *Slovo o pluku Igorově*, 12. stol. (*Слово о полку Игореве*), bylin, kronik, cestopisů, kázání, vojenských povídek atd. Na vznik ruského románu měl vliv romantismus a později realismus.³²

Vznik románu v Rusku je také velice rozporuplný, existuje mnoho hypotéz, které se v dataci románu liší. Shodují se ovšem v tom, že tento žánr vznikl vzájemným prolínáním epiky domácí a imitováním cizích literatur.³³ Originální ruský román vzniká v 18. století, souvisí se zrozením novoruské literatury a s příchodem ruského novověku. Vzniká pod silným vlivem prvků západoevropské literatury.³⁴ Ruský román vznikl za přítomnosti několika prvků, základní roli hrálo omezování církevního vlivu, tedy sekularizace, která nebyla dokončena. Náboženské žánry nezmizely, ba naopak se staly součástí velké epiky.³⁵

I přes to, že víme, že v době tzv. zlatého věku, v tvorbě L. N. Tolstého, I. S. Turgeněva a F. N. Dostojevského, byl román velice psaný a uznávaný žánr, byl ruský román neveřejně považován za něco zvláštního. Dalším z uzlových bodů ruského protorománu je dílo *Život a propotora Avvakuma* (*Жизнь протопопа Аввакума*) od stejnojmenného autora Avvakuma Petrova. Toto dílo se nedostávalo čtenářům do 19. století oficiálně, ale v rámci samizdatu. Jeho ohlasy nacházíme u F. M. Dostojevského. První fázi vývoje románu uzavírá toto dílo a druhá fáze přichází za vlády Petra Velikého, který otevírá Rusku možnost nahlédnout do evropských zemí. Klíčovou pozici při vývoji originálního ruského románu má preromantický spisovatel N. M. Karamzin. Jeho dílo *Dopisy ruského cestovatele* (*Письма русского путешественника*), 1801. Toto dílo bylo H. Rothem označeno za počátek ruského románu. Následně se tento autor

31 POSPÍŠIL, Ivo. Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátků k výhledu do současnosti. V Brně: Nadace Universitas, 2005. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana). ISBN 80-7204-423-0. s. 27.

32 Tamtéž. s. 35.

33 Tamtéž. s. 35.

34 Tamtéž. s. 39.

35 Tamtéž. s. 40.

zabýval Karamzinovým životem a komplexně rozebral jeho výše zmíněné dílo.³⁶ Snahou Karamzina nebylo napodobovat starý román, snažil se vytvořit román nový.³⁷

2.3 Realismus a tvorba Dostojevského

„Nazývají mě psychologem: není to správné, jsem realista ve vyšším slova smyslu, tj. zobrazuji všechny hlubiny lidské duše.“³⁸

Za jeden z největších rozmachů ruské literatury můžeme považovat druhou polovinu 19. století, kdy se objevují jména, která patří do uznávaných jmen literatury světové. Jedná se o Turgeněva, Gončarova, Tolstoj, Čechova, Bunina, Gorkého a samozřejmě Dostojevského.³⁹

Dostojevskij je jeden z hlavních představitelů vrcholného realismu. Sám sebe považoval za pokračovatele Gogolových a Puškinových tradic. Dostojevskij sám napsal: *„У нас все... от Пушкина“* („Máme vše ...od Puškina.“) *„Бесспорных гениев, с бесспорным „новым словом“ во всей литературе нашей было всего только три: Ломоносов, Пушкин и частью Гоголь.“* („V celé naší literatuře byli jen tři nesporní géniové s nesporným novým slovem“: Lomonosov, Puškin a částečně Gogol.“) Dostojevskij Puškina velice obdivoval a věnoval mu řeč – *Řeč o Puškinovi*, kterou pronesl 8. června 1880 na jubilejních slavnostech a pokusil se definovat Puškinovu podstatu pro Rusko.⁴⁰ Nejvíce Dostojevskij vyzdvihl postavu Taťany, v níž spatřoval vysvobození z nezdravých neduhů zbytečných lidí a nihilistů. Tato pronesená řeč vyvolala vynikající dojem. Dostojevskij vyzýval inteligenci k tomu, aby přijala ideály lidu.⁴¹

Jak již bylo výše zmíněno, počátky realismu spatřujeme již u Puškina a Lermontova. Ale realismus v pravém slova smyslu se objevuje až u Gogola. Dostojevskij určitým způsobem navazuje na jeho realismus, který je ještě poněkud romantický. Příkládá však k textům filosofické otázky, ale upouští od komických prostředků. Dále vyvrací možnost nadpřirozených jevů a dokazuje skutečnosti racionálním způsobem.

Jeho tvorbu a život můžeme zařadit do tří významných etap. Jeho literární činnost úzce souvisí s jeho životem, tudíž na to nemůžeme pohlížet odděleně. První období začíná ve

36 POSPÍŠIL, Ivo. Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátků k výhledu do současnosti. V Brně: Nadace Universitas, 2005. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana). ISBN 80-7204-423-0. s. 42.

37 Tamtéž. s. 43.

38 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 383.

39 Tamtéž. s. 205.

40 ФРИДЛЕНДЕР, Г. М.: Реализм Достоевского. Москва : «Наука», 1964. s. 110.

41 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 389.

čtyřicátých letech. Toto období je velice pokrokové, ale zároveň nejutopičtější. Vychází díla jako *Chudí lidé* (*Бедные люди*, 1846) nebo například *Bílé noci* (*Белые ночи*, 1848). I přes to, že tato díla sklidila ohromný ohlas, setkáváme se také s první kritikou jeho talentu. Již v tomto období nacházíme prvky psychologismu a hloubkovou analýzu lidské psychiky (*Dvojník*, *Slabé srdce* – *Двойник*, *Слабое сердце*). Toto období končí odsouzením k smrti.⁴²

V letech padesátých se dostáváme k jeho druhému období tvorby, a to je charakteristické tím, že se autor hledá v životě, neboť opustil Sibiř. Píše svému bratrovi: „*To dlouhý, fyzicky i mravně bezbarvý život mě zlomil.*“⁴³ Po návratu ke spisovatelské činnosti se snaží na sebe pomalu upozornit, neboť během vyhnanství na něj veřejnost zapomněla. Vydává román *Ponížení a uražení* (*Униженные и оскорбленные*, 1861), ale jeho nejvýznamnějším textem druhého období je autobiografické dílo, které pojednává o autorových dojmech, které nabyt v káznici v Omsku – *Zápisky z mrtvého domu* (*Записки из мертвого дома*, 1861).⁴⁴ Ve druhém období se prohlubuje jeho talent a Dostojevskij získává předpoklady pro poslední období tvorby.

Jeho nejproduktivnějším a zároveň nejvíce úspěšným je období šedesátých a sedmdesátých let. V této době je schopen vytvořit vlastní model soudobé civilizace. Přiklání se ke směru, který je nazýván tzv. *počvenničestvo*. Tento myšlenkový směr je vykládán jako spojení rolníků s intelektuály. Také má blízký vztah k slavjanofilství, což byl filosofický a kulturně náboženský proud, který je založen na tom, že Rusko je samo o sobě jedinečné, bez vlivů západní civilizace. Neslučoval se se slavjanofily úplně ve všech směrech, odlišoval se například v tom, že měl pozitivnější vztah k západním kulturám.⁴⁵

Toto období je proslulé literárními texty jako *Zločin a trest*, (*Преступление и наказание*, 1866), *Idiot* (*Идиот*, 1868), *Běsy* (*Бесы*, 1871-1872), *Výrostek* (*Подросток*, 1875) a ne zcela dokončený román *Bratři Karamazovy* (*Братья Карамазовы*, 1879-1880)

Pokud chceme pochopit Dostojevského romány je nutné zamyslet se nad jeho mravními a estetickými zásadami a samozřejmě nad určitým náboženským podtextem. U autora můžeme nacházet konzervativní sklony, ale zároveň pravdivě ukazuje rozpory ruského lidu a ruského života. Dostojevského největší ideál je ideál křesťanský a jeho náboženským i mravním vzorem je Bůh, konkrétně Kristus. Ovšem za jeho mravní ideál nemůžeme považovat Boha jako

42 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 386.

43 Tamtéž. s. 387.

44 Tamtéž. s. 387.

45 Tamtéž. s.389.

takového. Musí ho spatřit v něčem konkrétnějším a musí mít podobu lidského člověka. Proto je jeho ideálem Kristus, čestný, laskavý, ochotný se obětovat za druhého, dále je člověkem, který dokáže cítit něžnou lásku a také člověk chápavý.⁴⁶

46 Tamtéž. s. 400.

3 Vnitřní svět postav

3.1 Motiv viny

3.1.1 Peklo

V této kapitole je soustředěna pozornost na tematiku viny v novele *Peklo* (převážně ve spojitosti se dvěma hlavními postavami), a to jak samotným pojmáním viny jednotlivých protagonistů, tak např. dopady viny na jejich chování a životní postoje. Analýza tohoto motivu je pro tentokrát orientována převážně na vlastní interpretace.

Nejprve velice v krátkosti shrneme hlavní dějovou linii knihy, abychom se lépe orientovali. Stěžejními postavami jsou manželé – Alžběta Abelinová, postarší dáma a Victoria Lelius, mladý muž. Jejich manželský svazek zpočátku vypadá velice spokojeně, ovšem kvůli nezkrotné žárlivosti Alžběty se jejich vztah začíná rozpadat. Lelio byl zpočátku vzorný manžel a svou ženu nepodváděl. Ovšem její osočování a podezírání bylo neúporné, a tak Lelio opravdu začal docházet za jinými děvčaty z vesnice. Dílo vrcholí tragickou událostí, kdy Alžběta v návalu vzteku a rozhořčení násilně zabíjí jejich mladičkou schovanku Adličku, neboť se chybně domnívá, že jí byl manžel s ní nevěrný.

Paní Alžběta je v díle líčena jako postarší věřící vdova. Její vina, např. na postupném ztroskotání vztahu s Leliem, je na první pohled zcela zřejmá, jistě ale není pouze na její straně, na což se bakalářská práce snaží poukázat.

Alžběta byla vlastně svým způsobem obětí. Kdyby se jí na popud svého přítele nerozhodl Lelio získat, neskončil by její život jistě tak tragicky. Je vinna za své chování, které způsobila žárlivost a nedůvěra k mladičkému choti. Co bylo však původem celé nedůvěry a neustálých hádek? Největší podezření totiž vzbuzuje v člověku zkušenost s vlastním proviněním. A jak se, byť pouze na jediném řádku knihy, dozvídáme, Alžběta také nebyla z nejvěrnějších, “(...) a na tu lotryni, která z měst Pražských byla pryč vyšikována, vyhledalo prý se, že měla muže dva (...)”⁴⁷ Otázkou pak je, do jaké míry to má být pravdou. Ovšem na Alžbětinu obranu jsme si mohli všimnout, co pronesla směrem k Leliovi: „*Ptej se, pravila, vyptej se, kdo jsem, jaká jsem, abys mnou potom dnes nebo zejtra neopovrhl!*“⁴⁸

Nutno podotknout, Alžběta zároveň nebyla tak zcela bezcitná, jak se zdála. Fakt, že byla velice “lidsky” citlivá, a také že se často cítila vinna, stvrzuje i její pozdější sklon k alkoholismu.

47 WINTER, Zikmund. *Peklo*. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 168.

48 Tamtéž. s. 106.

V alkoholu pravděpodobně neutápěla pouze žal, ale také pocity vlastní viny za hádky i za ztrátu duševního propojení s Leliem. Scházela se s roztodivnými přítelkyněmi i proto, aby rozptýlila pocity vlastního provinění. Aby alespoň v očích ostatních mohla smést vinu ze svých ramen přímo na Lelia (příp. na Adličku).

I zde je důkaz Alžbětiny citlivosti: *“Ale při těchto myšlenkách paní nešla rázně, tyto myšlenky byly těžké břemeno, a paní zdržovala krok. Už se také zastavovala. (...) Stála, stála a břímě myšlenek tlačilo jí hlavu k zemi”*⁴⁹. Právě zde se projevuje váhání, které pramení z pocitu viny. Citace je vyňata z konce, kde se Alžběta vrací do Prahy, ale pozastavuje se, protože má strach, že doplatí na svou vinu - na to, že zabila Adličku, na to, jak se chovala k Leliovi i na to, jak (a jestli) byla Leliovi sama nevěrná. I když otázkou je, zdali je na místě mluvit o nevěře nebo o bigamii, neboť Alžběta byla už dříve vdaná, ovšem nevěděla, zda její manžel utekl nebo už je mrtev. Tato spekulace je určitě na místě, neboť se bigamie tvrdě trestala.

Nelze nezmínit, že vina v největší míře stanula Alžbětě na ramenu po zabití malé Adličky. Byl to čin odporný a Alžběta se odpudivě chovala i po něm - *“...zpočátku měla bolest Leliovu za důkaz, že její podezírání Adličky s Leliem není bez podstaty, tato tvrdá myšlenka nedala v paní zvyknouti lítosti nad hrozným skutkem spáchaným.”*⁵⁰ To, že svou vinu ale pocítila, je patrné i z toho, že přemlouvala Lelia, aby ji „v tom nenechal”, aby zamazal stopy, a vlastně i z toho, že svůj čin neprozradila bezprostředně po jeho spáchání ani svým „přítelkyním”.

S další stěžejní postavou, s Leliem, se setkáváme na samém začátku knihy, kdy se Lelius vrací domů v podnapilém stavu. Je možné říci, že je zprvu vykreslen jako nějaký „pohádkový princ”. *“Muž velmi mladý, přinejmenším o patnáct let mladší než paní Alžběta, pevně urostlý, jako mladistvé proutí svižný, statný, ramen obdélných, tváře veselé, libé, v níž oči černé hrají, prosí, blýskají, smějí se.”*⁵¹ Avšak na několika dalších stránkách se dozvídáme o jeho povaze více. V bytě manželského páru došlo nejprve ke slovní potyčce, a poté dokonce k násilnému souboji. *“Křičeli oba ti lidé a sáпали se na sebe, anglický pes zle štěkal.”*⁵² I když v tuto chvíli ještě nejsme dokonale seznámeni s tím, co se mezi nimi stalo, i přes to všechno by muž neměl podle správných zásad tehdejší společnosti nikdy na ženu svou ruku vztáhnout. Zde tedy může

49 WINTER, Zikmund. Peklo. Praha: Československý spisovatel, 1981. s. 168.

50 Tamtéž. s. 164.

51 WINTER, Zikmund. Rozina Sebranec a jiné prózy. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1966, s. 98.

52 Tamtéž. s. 102.

dnešní čtenář shledat hned první Leliovo provinění. Ovšem v 16. století to lidé takto nebrali, ženy byly svým mužům podřízeny.

Ovšem bavíme-li se o tématu viny v tomto díle, Lelio se provinil vůči své ženě v jiných věcech. To, co paní Alžbětu dohnalo k úporné žárlivosti a zlosti byla Leliova nevěra. Lze tuto jeho vlastnost považovat za příčinu Alžbětiny zlosti, a tedy i jejího následného chování, v podobě zabití ubohého dítěte? Nebo snad Leliovu náklonost k ostatním dívkám zapříčinila Alžbětina předčasná podezíravost a žárlivost?

Na tyto otázky lze odpovědět velice obtížně, záleží na úhlu pohledu. V každém případě se oba dva provinili, a to je pro tuto kapitolu stěžejní. Alžběta se provinila po stránce lidské, zavinila smrt mladičké služebné a tento čin je neomluvitelný. Lelio se naopak provinil ve vztahu manželském. Přetřhl pouto manželského slibu, který paní Alžbětě dal.

Avšak vrátíme-li se k počátečnímu vztahu dvou zamilovaných lidí, je určitě na první pohled zřejmé, že se paní Alžběta, jakožto novomanželka, nechovala úplně správně. Žárlivost v malém množství může být lichotící, ale v tomto případě nemůžeme mluvit o této žárlivosti. Zde se nám ukazuje tak silná žárlivost, která se postupně mění až v nepopsatelnou zlost a nenávist. *“Bylo to čtyři měsíce po svatbě. Lelio předtím žen a dívek sic všimal si, míval oči všude, ale teď začal s každou, kterou v domě potkal, vesele hovořiti, aniž tutlal před paní Alžbětou hlas.”*⁵³ Jen takováto malichernost dokázala Alžbětu tak rozčítit, že s Leliem přestala mluvit a on doma prožíval úplné peklo.

Rozpoložení Alžbětino perfektně vystihuje věta *“... podezření usedlo v srdce ženino a starost své šedé pavučiny rozprostřela do duše, do srdce, a přes tu chvíli nepokoj těmi sítěmi trhal.”*⁵⁴ Paní Alžběta nepřemýšlela o ničem jiném než o tom, jak přistihnout svého muže při nevěře. Lelio vydržel tyto náporů velice dlouho, dokonce se snažil situaci zachraňovat. Tedy jen do té doby, než mu to všechno přerostlo přes hlavu. Do této chvíle byl zcela nevinným, spíše jsme na něj nahlíželi jako na chudáka a oběť žárlivé manželky.

Ovšem jeho nevinnost měla svůj konec. Začal docházet za místními děvčaty, a tím podezření Alžběty nabylo pravdy. Nejprve to Lelio zatajoval, ale později se k tomu dokonce i přiznával. *“Ta komorná nic, to mi ubližuješ, s Regnou něco toho bylo, přiznal jsem se, uprosil,*

53 WINTER, Zikmund. Rozina Sebranec a jiné prózy. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1966, s. 109

54 Tamtéž. s. 110.

to je starý dluh.”⁵⁵ Tentokrát se Lelio opravdu provinil, ale vlastně se už nic nezměnilo, on byl pro Alžbětu vinen i předtím, než vůbec něco stihl udělat.

Adlička, mladá služebná, je v průběhu celé knihy postavou dosti nevýraznou, a přestože se jako jediná ničím neproviní, je potrestána za činy, které ani nespáchala, krutou smrtí. Smrtí rukou své paní Alžběty, jež si ji jako malou dívčinku „koupila“ od Adliččiny matky na ulici a přijala ji, na naléhání svého tehdejšího manžela, za svou schovanku. Je typickou postavou oběti, nevinná, často bita, se smutným osudem, která nese břímě viny druhých, je v bezprostředním dění hlavních konfliktů, avšak ovlivnit se jimi nikterak nenechá. Je po celou dobu nestranná, dané konflikty prožívá pouze dočasně po emocionální stránce, nikdy nežaluje. Její jedinou nám známou radostí v knize jsou šaty, které dostala na slavnost od Lelia. *“To je krása! A což živůtek! Oči mohla nechat na něm.”*⁵⁶

Později byla křivě obviněna svou paní z milostného románu s jejím mužem Leliem, a kvůli tomuto žárlivému podezření následně ubita. *“A paní Alžběta, nejsouc sebe mocna, ještě několikrát spustila těžké tvrdé dřevo z tvrdé ruky na hlavu a na slabounké tělo děvčete. “Na drtky tě rozšlapu, když nechceš mluvit, elemente, na drtky!” Děvče schroplo jednou a zůstalo tu, jak lehlo.”*⁵⁷ Adličku ke zkáze dovedl hlavně přívěšek (šňůra s penízem) od Lelia, který měla při liturgickém procesí, a který můžeme také brát jako symbol její, dá se říci, „mučednické“ smrti a za nějž byla svou paní obviněna z krádeže. V díle se nikterak nevyvíjí, je stálou postavou, nevidíme mnoho popisů jejího nitra, a proto si o ní nemůžeme udělat dokonalý, ucelený, obrázek, musíme spíše soudit jen z popisu jejích činů.

3.1.2 Zločin a trest

Je nutné ve stručnosti nastínit hlavní zápletku. Rodion Romanovič Raskolnikov je mladý člověk, který odjel od rodiny z venkova do Petrohradu na studia. Bohužel ho ze školy vyhodili a nachází se ve finanční tísní. Rozhodne se zavraždit starou lichvářku, u které má zastavené některé cennosti. Bohužel se na místě vraždy nečekaně objeví nevlastní sestra oběti a Raskolnikov zabije i ji. Rodion se považuje za „Napoleona“, tudíž člověka, který může páchat zločiny a nebude za to trpět. Ovšem tato jeho myšlenka nebyla naplněna, neboť po smrti zažívá peklo se sebou samým. Vedlejší dějovou linii vyplňuje rodina Marmeladových. Starý Marmeladov je Rodionův přítel, který propadl alkoholu a v knize umírá. Raskolnikov finančně

55 WINTER, Zikmund. Rozina Sebranec a jiné prózy. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1966, s. 101.

56 WINTER, Zikmund. Peklo. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 133.

57 Tamtéž. s. 154.

pomůže vdově a dětem zesnulého a naváže kontakt s jeho dcerou z prvního manželství. Nejprve se k ní chová velice chladně, ale na konci příběhu si uvědomí, jak moc ji miluje. Další důležitou postavou je jeho sestra Duňa, která se má provdat za bohatého Lužina. Z toho se později vyklube nečestný muž a ze svatby sejde. Duňa pracovala u Marfy Petrovny a Svidrigajlova, odkud byla s hanbou vyhnána, neboť ji obvinili, že měla poměr se Svidrigajlovem. Ovšem poté vyšlo najevo, že on ji dělal nevhodné návrhy a když ho odmítla, tak se vše obrátilo proti ní. Svidrigajlov poté zavraždí svou ženu a odjíždí do Petrohradu, kde se chce setkat s Duňou. Později spáchá sebevraždu, Rodion se přizná a je odsouzen k nuceným pracím. Díky Bibli se k sobě navrací jako k člověku a vyznává svou lásku Soně.

Přesuneme-li se k analýze motivu viny v díle Dostojevského, už z názvu shledáváme téměř očividné, že vina bude dílem protkána skrz na skrz. Název tohoto románu je opravdu velice výstižný, zločinů je v knize spácháno mnoho, ať už násilných (sám hlavní hrdina) či morálních (Soňa) a trest je doprovázen společně se zločinem. Sice samotný trest v podobě nucených prací na Sibíři je popsán jen na pouhých několika stránkách v epilogu, vážnější úlohu zde sehrává vnitřní utrpení, vnitřní „trest“ Raskolnikova. Vinu nacházíme hned u několika postav, zásadní úlohu hraje Rodion Romanovič Raskolnikov, ale další pochybení nacházíme i u dalších postav, jako například u Sofji Semjonovny Marmeladové, tak třeba i u Petra Petroviče Lužina, Marmeladova, jeho ženy nebo u Arkadije Ivanoviče Svidrigajlova. Postupně se pokusíme nahlédnout na to, v čem se daní hrdinové provinili, ať už vůči druhým lidem nebo vůči své vlastní osobě.

Vinným člověkem je otec velké rodiny, bývalý vážený člověk, Semjon Zacharovič Marmeladov. S tím se v knize setkáváme sice jen málo, nicméně jsme obeznámeni o jeho životní situaci z rozhovorů mezi ním a Raskolnikovem. Tito dva muži si velmi padli do oka. Poprvé se setkali v hospodě, což bylo prostředí, kde Marmeladov trávil většinu svého času a hned se dali do řeči. Marmeladov vyprávěl Raskolnikovi o své rodině, o své ženě Katěrině Ivanově, o své prvorozené dceři z prvního manželství Soně. Marmeladov je člověk, který propadl alkoholu, není schopen se z tohoto stavu dostat sám, chodí domů neustále opilý, utrácí všechny peníze, které má, a pro svou rodinu je spíše přítěží. I když svou rodinu nadevše miluje, váží si své ženy, má rád děti Katěrininy Ivanovny z jejího prvního manželství, dokonce se i snaží nějakým způsobem vzdělávat svoji dceru Soňu, ale i přes tyto dobré skutky žije jeho rodina v chudobě a v bídě. Děti nemají skoro žádné oblečení, Katěrina Ivanova se stará o děti a domácnost od rána do večera, v noci přepírá všechno prádlo, neboť má každé z dětí jen jedny šatičky. Sama je velice nemocná, trápí jí silný kašel, při kterém zanechává krvavé stopy na

kapesníku, a ještě k tomu má tak veliké trápení se svým mužem, o kterého se musí starat, když přijde domů opilý z hospody. Marmeladov si je vědom své situace a má v paměti i to, že je pro rodinu spíše na obtíž. Vyjadřuje se takto: „*Proč nejsem ve službě? Myslíte, že mě nebolí srdce z toho, že se tady potloukám? Myslíte, že jsem netrpěl, když pan Lebezjatinov před měsícem vlastnoručně ztloukl mou paní a já ležel zpitý do němoty?*“⁵⁸ Z této jeho výpovědi je očividné, že si je vědom svého problému s alkoholem, ale bohužel nemá sílu se vzchopit a plně zabezpečit svou rodinu. O svou práci sice nepřišel vlastní vinou, nýbrž snižováním personálního stavu, to ale nemění nic na tom, že se mohl ucházet o práci na jiném místě. Na to později doplatila Katěrina Ivanovna. Když se její opilý muž vracel z hospody domů, připltl se do koňského spřežení, utrpěl vážná zranění na jejichž následky později za přítomnosti své rodiny a Raskolnikova zemřel. Katěrina tak zůstala matkou samoživitelkou, i když jí velice finančně vypomáhala Soňa. Na pohřební hostině Marmeladova se Katěrina dostala do sporu se svou bytnou a ta je vykážala z bytu. Katěrina se z toho úplně pomátla, vzala své děti žebrat na ulici, a po velkém představení pro všechny kolemjdoucí upadla na zem s obrovským záchvatem kašle a následně skonala. Z této tragické rodinné historie můžeme soudit, že počátečním problémem byl Marmeladův alkoholismus.

I když je Kateřina Ivanovna teď popsána spíše jako oběť, v jednom okamžiku ji můžeme spatřovat v roli provinilé macechy. Jednou se provinila vůči své nevlastní dceři Soně, která se pro ně prakticky obětovala. „*Žiješ pryč u nás, příživnice, jíš a piješ, v teple si sedíš.*“⁵⁹ Toto byla její slova, která k ní pronesla. Jednou ji dokonce nutila k tomu, aby se prodala. Soňa byla velice dotčena tímto verdiktem, ale šla a pro svou rodinu to udělala. Ještě tentýž večer přinesla domů třicet rublů. I když byla Katěrina Ivanovna velice rozrušená, neboť doma nebylo žádné jídlo a Marmeladov ležel opilý ve světnici, neměla nejmenší právo se na svou nevlastní dceru takto obořovat a chtít po ní taková věci, neboť nebyť Soni, už dávno žijí někde na ulici.

Bída a chudoba ji doháněla k velkému šílenství. Někdy své děti bila, i když za nic prakticky nemohly. I když budeme brát ohled na její těžký život, kdy jí zemřel první manžel a s druhým to také neměla vůbec jednoduché, z morálního hlediska můžeme Katěrinu vidět jako ženu, která se provinila. Je pravdou, že si poté uvědomila, jak moc Soně ublížila a klesla jí k nohám a od té doby si jí vážila jako nikdy dříve. Plně si uvědomovala, že jen díky ní jsou její děti ještě naživu a mají kde bydlet.

58 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 18.

59 Tamtéž. s. 22.

Přesuneme-li se k Sofje Semjonově Marmeladové, také ji z předešlého popisu můžeme vnímat jako určitou oběť. Toto mínění nelze vyvrátit, neboť je pravdou, že se nejprve obětovala pro svou rodinu (i když se nejednalo ani o její vlastní rodinu, ale o macechu a nevlastní sourozence), a poté oddala svůj život muži, který si k ní našel cestu až po několika letech.

Sám Raskolnikov ji nejprve označil za hříšnici: „*Na tom, žeš velká hříšnice, se nedá nic změnit, a hlavně jsi hříšnice proto, že jsi zbytečně umrtvila a obětovala sama sebe.*“⁶⁰ V tomto ohledu tkví Sonina vina. Není vinna vůči druhým lidem, je vinna vůči sobě. Odepřela si běžný život, všechno, co měla, dávala své rodině a pro sebe si nenechávala téměř nic. Navíc můžeme soudit, že se provinila i vůči Bohu. Byla velice silně nábožensky založená a vydělávat si prostitucí, i když nedobrovolně, není zajisté mravně ani nábožensky, ba ani lidsky správné. Ovšem je nutné brát v potaz to, že ke Kristu Soňa vzhlíží neustále. Tak jak Ježíš položil svůj život za hříchy světa, tak i Soňa se prohřešila prostitucí, aby vypomohla svým blízkým, aniž by čekala něco na oplátku.

Poté, co pan Svidrigajlov po smrti Marmeladova a Katěrinny finančně zabezpečil děti této rodiny a daroval peníze i Soně, ani po tomto zabezpečení si Soňa nedokázala začít vážit sebe sama a žít konečně lepším životem. Dobrovolně se vydala s Raskolnikovem na Sibiř a bez žádné jistoty doufala v to, že si k ní najde cestu, obrovskou lásku, kterou k němu cítila ona. Nakonec se dočkala: „*Oči se jí rozzářily nesmírným štěstím; ano, pochopila a už nepochybovala, že ji miluje, že ji nekonečně miluje, že se konečně dočkala.*“⁶¹

Když si v krátkosti představíme pana Svidrigajlova, je to muž, kterého z velkých problémů a dluhů vykoupila Marfa Petrovna. Později se stal jejím mužem a přebývali spolu na venkovském sídle. Jak se později dozvídáme, měli mezi sebou určitou úmluvu, která se týkala jeho záletnictví. V knize je nejprve vyličen jako člověk zlý, násilnický a podlý, neboť když u nich na venkově pracovala Advoťa Romanovna (Duňa), tak jí dělal nemravné návrhy a poté, co je spolu viděla Marfa Petrovna, nechala Duňu s velkou ostudou vyhodit z jejich domácnosti. Svidrigajlov se nepřiznal k tomu, že mu Duňa napsala dopis, kde jednoznačně odmítala jeho návrhy a prosila ho, aby zůstal s Marfou Petrovnou. Z tohoto příběhu soudíme, že je Svidrigajlov člověk nečestný a podlý. Vůči Duně je člověkem provinilým. Poté z dalších rozhovorů zjišťujeme o jeho problémech na venkově, například s jejich sloužícím Phillipem,

60 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 303-304.

61 Tamtéž. s. 514.

jehož smrt pravděpodobně zavinil on. Dále se povídalo, že je vrahem jeho ženy, neboť ji prý hanebně ztloukl.

Nikdy se však úplnou pravdu nedozvíme, neboť Svidrigajlov všechny tyto domněnky popírá. Svidrigajlov se ukazuje jako velice nečestný člověk, který je schopen čehokoli. Jeho chování je poněkud zvláštní, pokouší se opět získat Duňu, která ho k smrti nenávidí a z jednoho jejich rozhovoru pozdě v noci vyplývá, že Svidrigajlov nemá úplně čestné úmysly. Je to velice bohatý člověk a v této době znamenají peníze mnoho. Je si vědom toho, že si může dovolit vše. Jedná se o cynického člověka, který jedná bezohledně a svým chováním zraňuje city druhých.

Další postavou, která se v knize objevuje je Petr Petrovič Lužin. Z dopisu Pulcheriji Alexandrovny je popsán jako člověk, kterého jim seslalo samo nebe. Přes Marfu Petrovnu se seznamuje s Duňou a po velice krátké době jí žádá o ruku. Lužin je velice zámožný muž, který zpočátku také vypadá jako budoucí milující manžel. Raskolnikovi se Lužin nezdál už od samého počátku, později se s tímto míněním ztotožňovaly i Duňa s matkou. Lužin: „*V nejskrytějších myšlenkách si maloval řádnou a chudou (rozhodně chudou) dívku, mladičkou a hezounkou, ušlechtilou a vzdělanou, velmi zakřiknutou, těžce zkoušenou životem a jemu zcela oddanou, takovou, která by ho po celý život pokládala za svou spásu, měla ho v hluboké úctě, podřizovala se mu a obdivovala se jen a jen jemu.*“⁶² Z těchto jeho slov je očividné, že Lužin potřebuje ke svému životu chudou ženu, která mu bude nadosmrti vděčná, za to, že ji dostal z chudých poměrů. Po neshodě s rodinou jeho budoucí ženy se snaží pošpinit jméno Raskolnikovo. Na smuteční hostině nebožtíka Marmeladova tajně podstrčí Soně sto rublovou bankovku a později ji mezi všemi truchlícími označí za podlou zlodějku. Nebýt pana Lebezjatnikova a Raskolnikova nikdy bychom se nedozvěděli, že je Soňa nevinná. V tomto ohledu se Lužin podle provinil vůči Soně, když se snažil pošpinit Raskolnikova.

Postavy, které byly dosud rozebrány z pohledu motivu viny se provinily, ať už vůči sobě nebo druhým. Nicméně se nikdy nejednalo o vinu, která by byla podložena krveprolitím na druhé osobě. S tímto zločinem se ztotožňuje hlavní hrdina, tedy Rodion Romanovič Raskolnikov. Nezabýjel jen jednou, ale dokonce dvakrát. Metaforicky můžeme říci, že dokonce třikrát, neboť po spáchání vraždy, zabil především sebe samotného.

Pokud půjdeme chronologicky, první myšlenky, které nasvědčují o Raskolnikově vražedném plánu, spatřujeme již na prvních stránkách knihy, když se hlavní hrdina vydává ke

62 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66, s. 289.

staré lichvářce, aby s ní udělal malý obchod. Alena Ivanovna byla známá lichvářka, která takto obchodovala s mnoha lidmi. Raskolnikov u ní chtěl zastavit stříbrné hodinky po svém zesnulém otci, neboť ho velice tížila jeho současná finanční situace. Zdá se, že to ale nebyl jediný důvod této jeho návštěvy, druhým důvodem bylo to, že chtěl, jak se říká „obhlédnout situaci“. Když vcházel do lichvářčina domu, v hlavě si přemítá myšlenku: „*Když mám takový strach už teď, jak by mi asi bylo, kdyby opravdu jednou mělo dojít k činu?*“⁶³

Raskolnikov zastával názor, že je společnost rozdělena na dvě skupiny lidí. První skupina jsou obyčejní lidé z nižší společenské vrstvy a nemají nejmenší právo páchat jakékoliv zločiny či přestupky. Do druhé skupiny patří lidé, kteří toto právo mají, smějí konat zločiny a hanebnosti a nejsou povinni být za to potrestáni. S touto myšlenkou si Raskolnikov hraje už dlouho, dokonce to bylo ústředním tématem jeho článku, který byl zveřejněn v Periodickém slově. Raskolnikov se přidružoval ke skupině druhé, při rozmluvě s neznámým důstojníkem se vyjadřuje takto: „*Sta a tisíce dobrých činů a záměrů, jež by bylo možno uskutečnit za stařeniny peníze, obětované klášteru! Sta a možná tisíce lidských životů uvedených na správnou cestu; desítky rodin, zachráněných před bídou a rozvratem, před záhubou a mravní zkázou, před pohlavními nemocemi – a to všechno za její peníze! Zabij ji a vezmi si její peníze, abys s její pomocí jednou mohl zasvětit svůj život službě lidstvu a společnosti: co myslíš, nezahladí se ten jeden nicotný zločin tisíci dobrých činů? Za jeden život tisíce životů ušetřených hniloby a rozkladu. Jediná smrt za sto životů – tomu se říká matematika!*“⁶⁴

Raskolnikov se neustále utvrzoval v tom, že nepomůže jen sobě z tíživé finanční situace, kterou chtěl utajit před svou matkou a sestrou, ale pomůže i ostatním lidem, kteří u lichvářky zastavovali. Stařenu považoval za nepotřebnou veš, která škodí lidem. Je pravda, že stařena nebyla hodná žena. Neustále zotročovala svou nevlastní sestru Lizavetu. Ta důsledně plnila její rozkazy, a i přes to všechno ji stařena bila a do závěti dokonce napsala, že všechn svůj majetek odkazuje klášteru a na svou nevlastní sestru jediným grošem nepomyslila.

Po dlouhém rozmýšlení se Raskolnikov konečně rozhodl. Šel do stařenina domu, kde měla být v tu dobu sama: „*Vytáhl sekyru docela, rozmáchl se jí v obou rukou a neznaje se, téměř bez úsilí, téměř mechanicky ji spustil tupým koncem na hlavu.*“⁶⁵ Stařena ihned zemřela a Raskolnikov ji chtěl oloupit. K jeho velké smůle do bytu nečekaně přichází Lizaveta. „*Vrhl se na ní se sekyrou; rty se jí zakřivily rak lítostivě jako docela malým dítětem, když se něčeho*

63 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 10.

64 Tamtéž. s. 66.

65 Tamtéž. s. 77.

*začínají bát, když se něčeho začínají bát, upřeně pozorují děsivou věc a nabírají k pláči. Ale nešťastná Lizaveta byla tak prostá, uskršipnutá a nadobro zakřiknutá, že ani nezvedla ruce, aby si chránila obličej, ačkoliv to v tu chvíli byl ten nejnezbytnější a nejpřirozenější pohyb, protože sekýra byla napřažena přímo nad jejím obličejem.*⁶⁶ Sekyrou usmrtil i Lizavetu, sebral několik šperků a cenností a utekl z bytu. Tyto dvě násilné vraždy jsou největším zločinem. Raskolnikov ponese svou vinu celý svůj život a jak se později ukáže, to je ještě mnohem těžší, než samotný zločin spáchat. Ačkoliv si myslel, že patří do skupiny lidí, kteří mohou páchat a následně nemusí pykat, zmýlil se. Pocit viny ho doháněl k šílenství, mnoho lidí ho za vyšinutého dokonce považovalo.

Co se týče hlavního hrdiny, můžeme říci, že byl velice sobecký i k Soně, která pochopila jeho trápení, odpustila mu jeho hanebný čin, a dokonce mu věnovala zbytek svého života. Svou vinou neubližoval jen sobě, ale také své rodině, neboť si mysleli, že k nim Raskolnikov ochladl a už mu na nich nezáleží. Jeho zločinem, i když o něm zpočátku nikdo nevěděl, trpělo celé okolí.

To, co mají hlavní postavy společné, tedy Alžběta a Raskolnikov, je vražda. Alžběta vraždu spáchala v záchvatu zuřivosti a hlavním důvodem byla nezkrotná žárlivost, za to Raskolnikov si vraždu předem naplánoval. Ani jeden z viníků se zpočátku nechtěl přiznat. Alžběta nejprve svou vinu svaluje na okolnosti, později na samotnou Adličku a při výslechu dokonce na svého muže. Raskolnikov je také obeznámen o tom, že z vraždy podezřívají jiného člověka a velice dlouho mu trvá, než se nakonec odhodlá k přiznání. Zpočátku to u obou postav vypadá tak, že se ke své vině nepřiznají nebo ji nechají svalit na druhého člověka. Alžběta při zadržení uvede Lelia jako vraha a Raskolnikov nechá komisaře a všechny ostatní žít v domnění, že malíř pokojů Nikolaj je také tím, kdo vraždil. U Nikolaje dochází k pomatění smyslů, a dokonce se i k samotným vraždám přiznává. Z pohledu čtenáře je Alžběta asi tím „lepším člověkem“, nakonec se k vraždě sama přiznala, bez nátlaku ostatních a oddala se službě boží. Raskolnikov se sice přiznal, ale až po velice dlouhé době a ani to původně nezamýšlel, rozhodl se až poté, kdy došlo k nečekaným okolnostem. Svého činu nikdy nelitoval, odchází na nucené práce, aby trpěl a aby znovu našel cestu k lidem. Svým činem zabil sebe, zabil svou duši a až prostřednictvím Bible znovu nachází cestu k sobě a začíná k sobě samému přistupovat jako k člověku. Bible mu přináší útěchu a vysvobození, předtím se hanil sám sebou a byl našťvaný, že nepatří do své vybájené skupiny Napoleonů, kteří mohou přestupovat zákony.

66 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66 s. 79.

3.2 Proměna postav v průběhu děje

Pojďme se podívat, jak se v průběhu děje mění stěžejní postavy v obou knihách. Nejprve se zaměříme na felčara Viktoria Lelia a později na Alžbětu Abelinovou, movitou postarší dámu. V další podkapitole bude pozornost věnována zejména Raskolnikovi, který se v našich očích propadl na úplné dno. Je možné, že se náš názor na něj ještě může změnit?

3.2.1 Proměna Vitoria Lelia a Alžběty Abelinové

Při průběžném pročitání Wintrova Pekla si děláme určité obrázky a názory na jednotlivé postavy. Lelio nám je poprvé představen v retrospektivní vsuvce takto: „*Muž velmi mladý, přinejmenším o patnáct let mladší než paní Alžběta, pevně urostlý, jako mladistvé proutí svižný, statný, ramen obdélných, tváře veselé, libé, v níž oči černé hrají, prosí, blýskají, smějí se.*“⁶⁷ Po tomto popisu si představíme pohledného muže, konkrétně pro dívky velice atraktivního. Ovšem o pár řádků dále se dočítáme o tom, jak se Viktoria Lelius vrací v podnapilém stavu z hospody a dochází k potyčce mezi manželi. Tím nám na křivce oblíbenosti nepatrně klesá a stejně tak i jeho žena Alžběta.

Když vezmeme děj chronologicky, ani tak nám Lelio nepadne do oka, neboť si jako chudý mladík vyhlídne postarší Alžbětu, kterou si poté kvůli penězům chce vzít za ženu. V tu chvíli se Alžběta do Lelia zamiluje a přeje si klidný a spokojený život. Zde na něj také nenahlížíme jako na oblíbenou postavu. Zde se nám jeví Alžběta jako dobrý člověk, který naletěl a Lelio jako podvodník, kterému jde jen o peníze. Tento pohled čtenáře ovšem není konečný. Alžběta i Lelio se budou na „křivce oblíbenosti“ ještě hýbat.

Alžbětu nejprve ve čtenářových očích spatřujeme spíše jako nevinnou oběť. Tou se ale později stává spíše Lelio, jelikož ho Alžběta neustále podezřívá ze záletnictví. V tuto chvíli je její muž ale opravdu nevinný a žádné nekalé úmysly vůči své ženě nemá. V této části příběhu své sympatie ubíráme spíše k nevinnému manželovi.

To se ovšem vzápětí opět změní. Lelio byl vždy obviněn i za to, co nespáchal, a tak se rozhodl, že už nebude vzorným manželem. Začal docházet za děvčaty z místní vesnice, a to už jeho žena nemohla vystát. Dokonce jí lhal a snažil se s ní vždy udobřit. Zamilovaná Alžběta vždy uvěřila, i když jen na malou chvíli, a tvářili se jako spokojení manželé. V tuto chvíli se opět z „hodného a ukřivděného“ Lelia stává záletný manžel, tudíž postava záporná.

67 WINTER, Zikmund. ROZINA SEBRANEC A JINÉ PRÓZY. Praha: Odeon, 1966. ISBN 420770014929. s. 98.

Jak můžeme vidět, tak Winter mistrně manipuluje se čtenářem. Když už si čtenář vytvoří na postavu kladný či záporný názor, autor zasazuje trefu do černého a vzápětí se vše otočí a z postavy záporné se stává kladná a naopak.

Poté, co se Alžběta dostává do role oběti, kdy ji manžel opravdu zahýbá, v ní roste nezkrotná žárlivost. S žárlivostí byly spojeny neustálé hlasité hádky a občas se schylovalo i k fyzickému napadení. Otázkou pro čtenáře nyní je, zdali to vnímá tak, že se mezi nimi přeci jen mohl nacházet malý kousek upřímné lásky, neboť k násilné potyčce nikdy nedošlo, nebo se kvůli hlasitému řevu nemohlo násilí nikdy projevit, protože se seběhli všichni sousedé z okolních bytů. Zde je opravdu ponechán čtenáři prostor k zamyšlení.

Nejdůležitějším okamžikem a zvratem, který v knize nastává, je to, když Alžběta začne podezřívat svého muže z toho, že má milostný poměr s jejich mladičkou schovankou Adličkou. Adlička je postavou plochou a neměnnou. Už zpočátku je to postava vedlejší, která se v ději moc neprojevuje. Rodině novomanželů slouží oddaně, je velice pracovitá a je vděčná za to, že má co jíst a kde bydlet. Do chvíle, než ji Alžběta začala podezřívat, ji paní domu brala jako svou schovanku a služebnou, nikoli jako nějakou konkurenci. Ovšem poté, co u ní propukla nezkrotná žárlivost, už viděla zlo i v naprosto nevinné Adličce.

Na tuto skutečnost naváže špatným rozhodnutím Viktorie Lelius, který se přimluví a zajistí tak Adličce možnost účasti v procesí na náboženské slavnosti. Toto byla asi nejšťastnější chvíle jejího života. „*Pak už přišla Adlička k sobě. Bůh pomozí, aby se to dítě radostí nepošetilo!*“⁶⁸ Sice Lelio stoupá v našich očích, jelikož ví, že Adličce nedopřáli úplně příjemný život, a proto se snaží alespoň nějak zpříjemnit její dětství, ovšem zároveň to nabírá váhu na Alžbětiném podezření, že se zrovna v tuto chvíli začíná její manžel takto činit.

Mezi Leliem a Adličkou opravdu nic nebylo, ale mladičká služebná na to doplatila vlastním životem. „*A paní Alžběta, nejsouc sebe mocna, ještě několikrát spustila těžké tvrdé dřevo z tvrdé ruky na hlavu a na slaboucké tělo děvčete.*“⁶⁹ Poté bezcitně pravila „*Na drtky tě rozšlapu, když nechceš mluvit, elemente, na drtky.*“⁷⁰ V tomto okamžiku se pro nás Alžběta nezvratně mění navždy v postavu ďáblu. Spáchala zločin na nevinné dívce, čímž si chtěla vylít svou neoprávněnou zlost na svého manžela. Po spáchání vraždy necítí žádnou lítost, ba naopak se snaží zločin svést na okolnosti, či dokonce na Adličku. Alžběta před námi klesla na

68 WINTER, Zikmund. ROZINA SEBRANEC A JINÉ PRÓZY. Praha: Odeon, 1966. ISBN 420770014929. s. 168.

69 Tamtéž. s. 180.

70 Tamtéž. s. 180.

úplné dno, a je více než jasné, že cesta zpět nahoru bude velmi těžká, možná i cesta nedosažitelná.

Jako určitý předěl můžeme brát Leliovo zranění, neboť po dlouhém léčení začal přemýšlet nejen o svém životě a záletnictví, ale také začal myslet na druhé, a to konkrétně na Adličku. V dané chvíli se v knize přestává mluvit o jeho milenkách a je vidět, že si přeje lepší život pro jejich služebnou, neboť ví, že musela snášet život plný rozkazů a neúporných hádek.

Až po smrti Adličky vidíme Lelia jako člověka zranitelného. Její smrt nese velice těžce, a dokonce se rozpláče. „*Ubohé dítě, tys tu mělo pěknou panímámu, tady ti modřiny od minulého bití ještě ani nesešly, ubohé dítě!*“⁷¹ Takto Lelius nařikal nad jejím tělem. Jeho další krok vzbudí dojem dobrého člověka. Ač nechce jeho ženu krýt, dá jí možnost odejít z Prahy a už se nevrátit. Nicméně toto jednání si zhrzená Alžběta nezasloužila. Nacházíme se v momentě, kdy už nás nemůže nic překvapit. A přeci jen dochází k dalšímu propadu Alžběty. Pokusí se smrt Adličky svést na svého muže, který s tím neměl nic společného. „*Paní Alžběta, jakož slíbila, vztáhla vinu na něho.*“⁷² Ačkoliv bychom si mohli myslet, že nebýt Leliova záletnictví, nemuselo by k tomuto hrůznému činu dojít, nesmíme ale zapomenout na fakt, že jeho žena trpěla nesmírnou žárlivostí a podezřívavostí ještě předtím, než k tomu měla oprávnění. Zda by toho byla schopná i bez podložených důkazů o jeho nevěře, o tom můžeme pouze spekulovat.

Postupně jsme se dostali až na konec děje. Představili jsme si dvě stěžejní postavy a jejich proměnu. I když se obě postavy určitým způsobem provinily, nakonec se obě dvě daly tou správnou cestou. Z Lelia se stal člověk, kterému už nejde jen o jeho blaho, ale myslí i na své blízké. A když měl možnost poslat svou ukrutnou ženu za mříže, dal jí šanci se schovat. Alžběta se ke všem chovala naprosto nepřístojně, ale nakonec můžeme i o ní říci, že se vydala tím správným směrem. Po čase stráveném za mřížemi došla k určitému prozření, podává příznání o tom, co spáchala a její muž je konečně volný. „*Nazejtří byl Lelius z vězení propuštěn; prý jeho manželka vztáhla dobrovolně všecku jakoukoli vinu na sebe a oznámila, že Lelius o vraždě nic nevěděl.*“⁷³ Alžběta je popravena s vlastním vědomím toho, že si to zaslouží a s příznáním sobě samé, že opravdu zabila nevinné děvče, a to jen díky svému ukvapenému soudu. Alžběta pravila: „*Chci zemřít, kdyby mne tu nechali naživě, byla bych ošklivost lidí, stýštlé se duši mé s životem mým, živě býti se stydím, umřítí přec se hrozím!*“⁷⁴

71 Tamtéž. s 185.

72 Tamtéž. s. 196.

73 WINTER, Zikmund. ROZINA SEBRANEC A JINÉ PRÓZY. Praha: Odeon, 1966. ISBN 420770014929. s.198.

74 Tamtéž. s. 199.

3.2.2 Proměna Rodiona Raskolnikova

Hlavní postava románu *Zločin a trest* je velice komplikovaná, a také je nám velice dopodrobna pospán její složitý vnitřní svět. Jak už bylo výše zmíněno, Dostojevskij mistrně proniká do hlubiny lidské duše, v tomto případě do duše hlavního hrdiny.

Pokud bychom zde také použili „křivku oblíbenosti“, zpočátku bychom mohli Raskolnikova vnímat jako postavu kladnou. Jedná se o mladého studenta, který přebývá v maličkém pokojíčku a bohužel musel ukončit studium práv, vzhledem k jeho finanční situaci. Nejprve na nás může působit jako ubohý mladý člověk, který se snažil vystudovat, aby mohl později živit svou matku a mladší sestru Duňu, ale nedostatek peněz ho dostal do jiných kolejí.

Po zjištění, že Raskolnikov pravidelně přijímá peníze od své matky, která sama nemá mnoho, by náš pohled mohlo poněkud pozměnit. Na obhajobu hlavního hrdiny je ale nutné podotknout, že mu to bylo i nepříjemné takto matku využívat, ještě více v tom okamžiku, kdy si matka myslela, že její syn pečlivě studuje, ale on byl ze školy vyhozen.

Už zpočátku se nám ukazuje jedna jeho důležitá vlastnost: „*nehledal tolik štěstí, kolik ho chtěl dát*“ („*он не столько искал счастья, сколько хотел дать счастье*“).⁷⁵ Sice peníze od své matky přijímal, ale jen proto, že si vytvořil jakýsi plán své budoucnosti, a to takový, že vystuduje a poté bude svou rodinu zajišťovat, jak nejlépe to půjde.

Dokonce si chtěl vzít za ženu chudou a nemocnou dívku, nemyslel jen na sebe, ale probudila se v něm ukrutná lítost a stesk nad touto dívkou, a tak se chtěl stát jejím mužem. Bohužel dívka zemřela velmi mladá a myšlení na vdavky bylo pasé.

Po počátečním představení Raskolnikova jsme si o něm určitý obrázek vytvořili, možná může být i kladný, ale to jen do té doby, dokud nezačne přemýšlet o závažném trestním přestupku. I když je stará lichvářka vylíčena jako zlá čarodějnice, která je velice nepříjemná, nevrlá a nikdo ji vesměs nemá v oblibě, ani tak nemůžeme přijmout Raskolnikovo rozhodnutí, že ji zavraždí. Při bedlivém sledování jeho chování před vraždou můžeme chvíli i pochybovat o tom, zdali by byl vůbec schopný něco takového spáchat. „*Za žádnou cenu nebyl s to představit si, že jednou skončí své přemýšlení, vstane a – prostě tam půjde.*“⁷⁶ Jedná se o člověka cílevědomého, který chtěl dosáhnout vysokého postavení ve společnosti. Také je se jedná o postavu, která nemyslí jen na sebe, rodina je pro něj velice důležitá a dokazuje se i fakt, že by dokázal milovat. Jak vůbec by mohl mladičká Raskolnikov klesnout k něčemu tak

75 Кирпотин В. Я. Разочарование и крушение Родиона Раскольникова. Москва, 1974. s. 35.

76 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 70.

podlému, jako je vražda? Ale přesně v tomto se nacházel hlavní problém. Mladý student to nebral jako podlost, bral to jako věc, která je potřeba udělat, neboť si byl jistý, že je stařena člověk, který je jen a pouze na přítěž mnoha lidem. V rozhovoru s důstojníkem Rodion praví: „*ale jen to uvaž: na jedné straně hloupá, zbytečná, nicotná, zlá a nemocná bába, nikomu nepotřebná, spíš naopak, všem škodlivá, která sama neví, proč žije, a která zítra stejně umře sama od sebe.*“⁷⁷

Poměrně brzy se dostáváme k samotné vraždě. To už Raskolnikov padá na nejnižší dno naší imaginární křivky oblíbenosti. Otázkou zůstává, jestli ho můžeme označit za člověka nábožensky smýšlejícího, či nikoli. Je člověk oddaný Bohu schopen porušit jedno z nejzávažnějších přikázání desatera? Nikoli! Ovšem Raskolnikov se sám považoval za člověka věřícího, důkaz můžeme vidět v následujícím rozhovoru s vyšetřovatelem Porfirijem. „*Tak vy přece jen věříte v Nový Jeruzalém?*“ Raskolnikov odpovídá: „*Věřím.*“ Porfirij pokračuje dotazem: „*A v boha taky věříte?*“ Raskolnikov opět přitakává: „*Věřím.*“⁷⁸ V tomto případě se jeho věrnost k Bohu vylučuje. Takový člověk by se neměl nikdy v tomto směru prohřešit.

Jak to ale s Raskolnikovem bylo dál? Jsme schopni pochopit jeho rozdělení lidí do skupiny napoleonů, kam se přiřazoval, a lidí obyčejných, kteří nemají právo na tyto hanebnosti? Už jen tento čin, že sám, bez podkladů dokáže tvořit takové skupiny, a ještě k tomu se sám přidružovat k té „vyšší“. Jsme schopni projevit lítost k tomuto mladému člověku, který měl celý život před sebou a tímto činem započalo největší peklo jeho vnitřního já?

Můžeme říci, že po vykonání vraždy začal konat dobré skutky. Možná to bylo pouze pomatení smyslů, když daroval své (matčiny) peníze téměř neznámé ženě zesnulého Marmeladova, ale mohla to být také cesta vykoupení z jeho černého svědomí. „*Dovolte mi teď...buďte mi nápomocna...abych se mohl svému zesnulému příteli odvděčit. Tady je...myslím, dvacet rublů, a jestli vám to něco pomůže, tak ...já ...zkrátka, já ještě přijdu...možná že hned zítra přijdu...Sbohem!*“⁷⁹ Třeba se opravdu snažil „zalíbit Bohu“. I když do duše hlavního hrdiny máme dveře otevřené, zde zřejmě zůstává prostor na zamyšlení, neboť odpověď na tyto otázky není zřejmá. To, že byl Raskolnikov i dobrák, to si myslet můžeme, z nějakých činů ho za něj můžeme dokonce i považovat, ovšem o pomatení smyslů a blouznivých stavech víme více než dost, tudíž nejspíše nemůžeme zavrhnout ani jednu variantu. Hrdinové Dostojevského jsou komplikované osoby. Jedná se o jeden ze specifických znaků jeho stylu. Hrdinové mají

77 Tamtéž. s. 66.

78 Tamtéž. s. 246.

79 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Zločin a trest. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 177.

v sobě kousek dobra i zla a sami nevědí, jak se v daných situacích zachovají a co mohou od sebe očekávat.

Na konci příběhu by přeci jen mohl Raskolnikov v našich očích alespoň o malý kousek stoupnout. Přiznal se na komisařství ke svému činu, sice to nebyl zpočátku jeho nápad, přála si to Soňa, ale udělal to, to je důležité. „*To já jsem tenkrát zabil sekýrou tu starou úřednici a její sestru Lizavetu a oloupil jsem ji.*“⁸⁰ Ovšem otázkou je, zdali by to udělal i bez Soniny prosby a bez strachu, který byl možná silnější než on sám. O zločinu věděl Svidrigajlov i komisař Porfirij. Bylo otázkou času, kdy ho přijdou zatknout, a to ho dohánělo k šílenství. Můžeme ho tedy ještě vůbec brát jako čestného člověka, který je připraven nést následky? Jestli by se přiznal sám od sebe my nikdy nezjistíme a můžeme o tom pouze spekulovat.

Malým krůčkem z úplného dna může být moment, kdy se Raskolnikov konečně probouzí k životu a uvědomuje si, že Soňa je jeho celý život. „*Přemýšlel o ní. Připomněl si, jak ji ustavičně trýznil, jak ji rozdíral srdce, připomněl si její bledou přepadlou tvářičku, ale ty vzpomínky ho teď netrápily, protože věděl, jak velkou láskou jí vynahradí všechno, co vytrpěla.*“⁸¹ Byla tu pro něj vždy a zajisté i v budoucnu vždy bude. Konečně dospěl ke stanovisku, že má ještě celý život před sebou a po uplynutí trestu může začít novou budoucnost se Soničkou.

Každopádně žádné velké sympatie k hlavnímu hrdinovi už asi nepocítíme. Nezabil jednou, ale dokonce dvakrát. I když mu odpustila Soňa a on se vůbec necítil vinný, neboť jak tvrdil, měl na to právo, čtenáři mu jeho hřích odpustit nemohou.

Spatřujeme mezi postavami nějakou podobnost? V obou dílech došlo k vraždě, v obou proběhlo vyšetřování a také došlo k řádnému potrestání viníků. *Peklo* můžeme přirovnat k detektivnímu příběhu, ovšem Dostojevského *Zločin a trest* nikoli. Fjodor je autorem unikátního díla ve světové literatuře. Po analýze proměny postav můžeme také říci, že se postavy v našich očích neustále měnily, jejich činy pozměňovaly naše sympatie či odpor. Alžběta i Raskolnikov padli na úplné dno, oba vraždili. Raskolnikov nikdy nelitoval krveprolití na dvou nevlastních sestrách, ale o Alžbětě můžeme říci, že díky Bohu došla ke smíření a uvědomila si podlost svého hrůzného činu. Raskolnikov se také prostřednictvím Bible stává lepším člověkem, ovšem jak už je výše zmíněno, nikdy svých činů nelituje.

80 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 499.

81 Tamtéž. s. 514.

Jednu podobnost bychom také mohli nacházet u Lelia a Raskolnikova. Raskolnikov cítil neskonalou lítost k nemocnému děvčeti, která měla celý život před sebou, ale již v útlém mládí zemřela. Raskolnikov ji chtěl učinit svou ženou a opatrovat ji do konce života. Podobnou přízeň k děvčeti spatřujeme i u Lelia. Nejprve na nás sice působil jako záletný manžel, což na podstatě věci nic nemění, ale také ho po vlídném chování k Adličce, kdy pro ni chce lepší život, můžeme vidět jako postavu, která nedbá jen o své blaho, ale chce pomoci i druhým lidem. Po zamyšlení docházíme k názoru, že i Soňa mohla mít něco společného s Adličkou. Obě mladé dívky, věrně sloužící a pečující o svou rodinu, obě si ve svém životě neužily moc pěkných okamžiků. Adlička ale bohužel umírá, přičemž Soňa má po Raskolnikově náklonosti druhou šanci vést spokojený život.

Nějaké podobnosti mezi postavami určitě nacházíme, ale musíme mít neustále na paměti, že román Dostojevského je román světové úrovně, je to mnohem rozsáhlejší dílo, jak obsahově, tak i dějově a jedná se o tzv. „роман-идея“, který nemá ve světové literatuře obdoby.

4 Motiv názvu

4.1 Motiv názvu novely Peklo

Pro každého z nás má „peklo“ jinou podstatu. Někdo si představuje černé podsvětí, které obývají čerti a ďáblové, a jiní v tom vidí něco hlubšího, jakousi vnitřní propast sebe sama. Někdo to může brát jako součást ustálené trojice – nebe, peklo, ráj a někdo věří v to, že se po své smrti dostane buď do pekla nebo do nebe.

Jak můžeme vidět, na „peklo“ můžeme nahlížet z několika perspektiv, ale pro nás je nyní stěžejní to, jak na něj nahlížel Zikmund Winter, když svou historickou novelu tvořil. Zde nemůžeme hovořit o pekle s nadpřirozenými bytostmi, ale o pekle na zemi. O pekle, které si tu vytvořili lidé svou vlastní vinou.

Prvopočátkem pekla je žárlivost hlavní hrdinky Alžběty Abelinové na svého mladého novomanžela Lelia. Zprvu byla Alžbětina žárlivost neopodstatněná, později se však její obavy potvrzují. Pojdme se na to podívat chronologicky. K prvnímu násilnému incidentu dochází hned na prvních stránkách knihy. Mezi manželi dochází nejprve ke slovní potyčce, ovšem později dochází i k fyzickému napadení. Do manželské rozepře se musí vměstnat místní hospodář, a situace je v knize popsána takto: *„hospodář panský, Folta, jenž s pánem z Donína dvakrát byl v tažení na Turka a čerta se nebál, vpadl do pokoje a několika silnými rozmachy rozvázal od sebe obě silná těla, která se škrtila a dávila“*⁸² V této scéně si můžeme poprvé povšimnout narážky na peklo jako takové. Nachází se zde slovo čert, které samo o sobě dost vypovídá. Můžeme si ho vysvětlit ze dvou různých perspektiv. Buď zde autor pouze naznačuje, že byl hospodář Folta nebojácný, ničeho se nebál a byl zkrátka velice statečný. Z druhého pohledu se nám může zdát zřejmé, že se jednalo o čerta, jako o konkrétní osobu, které stála v místnosti. Toho je jen pouhá spekulace a abychom mohli stavět na určitých faktech, musíme se v ději posunout dále.

V krátkosti si popíšeme, jak se novomanželé seznámili a co bylo počátkem jejich „pekelného manželství“. Lelius je mladý felčar, který momentálně nebyl v moc dobré finanční situaci a na divadelním představení potkává starší movitou dámu. Po velmi krátké době žádá Alžbětu o ruku a slibuje jí krásný a spokojený život. Alžběta je zprvu velice zaskočená a má z manželství velké obavy. Nakonec ale slibuje před oltářem Leliuvi lásku, a tak začíná jejich

82 WINTER, Zikmund. Peklo. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 28.

společný život. Jejich láska se po velmi krátké době mění na žárlivost a nedůvěru, a to je počátkem onoho pekla.

V textu se nachází i další přímé zmínky o pekle. Lelio svou ženu oslovil „*Brutta strega, baglia di diavolo*“⁸³, což můžeme překládat jako „ošklivá čarodějnice, ďáblova sestra“. S tímto oslovením se navracíme k otázce, kterou jsme si mohli pokládat, když se hospodský ocitl u násilné potyčky. Kdo je vlastně ďáblem, který tehdy stál v místnosti? Jednalo se o Lelia, který se zpočátku choval jako spořádaný manžel a později zneuctoval vztah manželský svým záletnictvím, nebo se snad jednalo o ďábla v těle Alžbětině, která pouze toužila po spokojeném životě se svým mužem? Navíc vzala na milost mladou dívku, kterou si vzala pod svá křídla jako svou schovanku, a dokonce byla nábožensky založená. Je vůbec možné, aby se v tomto stvoření mohlo nacházet něco tak děsivého, jako je ďábel?

Oba hrdinové procházeli svým vlastním peklem, které si prakticky způsobovali navzájem. Alžbětino peklo tkvělo v tom, že trpěla nesnesitelnou žárlivostí, zpočátku sice neoprávněnou, čímž způsobila muka svému muži. Alžbětino peklo bylo prapříčinou pekla Leliova. Lelius byl opravdu zpočátku oddaným manželem, ale Alžbětina nedůvěra se nedala vydržet, viděla podvod a záletnictví úplně ve všem. Poté si sám uvědomuje, že bude pokaždé v roli špatného manžela, a tak opravdu začal svou ženu podvádět s jinými děvčaty z vesnice. Jeho peklo spočívá jak v tom, že mu Alžběta nedůvěřovala, ale později třeba také v tom, že když se zranil při hospodské rvačce, byl upoután na lůžko, a tak nemohl docházet za svými milenkami. Alžběta ho držela v izolaci, jediné, co mu dovolila, byla jedna kniha. V knize je zvýrazněn text: „*Oženil se čert s nepravostí, měl mnoho dcer a provdal je: Nemilostnost dal pánům, Ukrutnost zemanům, Nádhernost měšťanům, Pejchu písařům, Faleš kupcům, Nespravedlnost soudcům, Ošemetnost řečníkům, Ožralství řemeslníkům, Nedbalost služebníkům, Neumělost žákům, Nevěru sedlákům, Lichvu židům; Smilství dal mezi všecky, to všudy se tluče a drží, nebrzo koho mrzí.*“⁸⁴ Tímto Alžběta opět Leliovi vyčítá jeho nevěru a zároveň můžeme říci, že se v této chvíli nachází v tom nejděsivějším pekle. Je odkázán na lůžko, nikam nemůže a jeho přátelé ho také navštívit nemohou, neboť to Alžběta výslovně zakázala. Lelio si připadá naprosto ztracen a Alžběta je „ďáblem“, který ho v jeho „pekle“ ničí.

Jelikož docházelo mezi manželi k neustálým hádkám a potyčkám, byli nuceni opustit svůj domov a přestěhovat se do jedné z nejchudších pražských čtvrtí, neboť jejich finanční situace nebyla příliš dobrá. Bohužel ani v novém bytě nepanoval klid a mír. I když si zde Alžběta našla

83 WINTER, Zikmund. Peklo. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 73.

84 Tamtéž. s. 97.

„kamarádky“ (drbna, židovka, žebračka), tak ani poté zde nebyli spokojeni. Sousedí z nich také nadšení nebyli: „*Dnes mezi nimi ďábel pořádně zavichřil!*“ „*Chápu dobře, proč se zlobil, kotlář kousaje sýr vykládal, „byl nevinně nařčen, a to dítě, chuděrka, to má peklo už tady na světě!“ ... „Co, dobrý člověk, to tu nenese platnosti, rád cizí misky vylizuje, tluče se po frejích, každéj fěrtoch mu voní, je lepnej, a tudy u nich to horoucí peklo!“ ... „Ďábel topí taky někdy v starých pecích; stará chtěla mladého, má ho!“ Opakoval starý kožešník: „Nerovná spřež nerada spolu táhne, ďábel zatopil oběma, peklo mají oba!“⁸⁵ Zde se poprvé setkáváme s Wintrovým přímým označením manželského soužití, nazývá ho peklem. Do této chvíle jsme se mohli jen domnívat, že to autor měl takto promyšlené. Nyní ovšem získáváme nezvratný důkaz.*

Jako určité sestoupení do pekel můžeme sledovat i při jejich stěhování, Alžběta byla zvyklá na jiné podmínky, ovšem peníze už nebyly a museli se přestěhovat. Jak na to nahlížel Lelio můžeme vidět zde: „*...poklesnutí to patrné: z domu hraběcího k páterům a od páterů k Botce červené, kde Leliovi zdála se býti ulice nejchudší, děti nejšpinavější, ženy nejsprostší a nejošklivější.*“⁸⁶

Třetí stěžejní, i když zpočátku velmi nenápadnou osobou, je schovanka Adlička. Alžběta se stala její opatrovnici a Adlička její služebnou. Jejich vztah byl poklidný až do té doby, dokud Alžběta nezačala podezřívat Lelia z toho, že se tajně schází právě s Adličkou. Od té doby se v Alžbětě objevila taková zlost, která naneštěstí vyvrcholila zavražděním Adličky. Adlička je postavou, která se ničím neprovinila, byla to čistá duše, která poslušně sloužila své paní. Alžbětin hrozný čin je ještě znásoben tím, že Alžběta vůči mrtvé dívce necítí žádnou lítost. „*Na očích paní Alžběty, nějak hloupě vyvalených, patrně, že nemá lítost nad ubohým tvorečkem nemilosrdně zmařeným, nýbrž že se diví, kterak se to mohlo státi ...*“⁸⁷ Adlička je sice „osvobozena“ z pekla, ale velice krutým způsobem. Po spáchání tohoto incidentu Alžběta utíká a schovává se ve vedlejší vesnici. Ukryje se v místním kostele, odkud ji následně odvádějí do šatlavy. Zde ji dohání její vlastní peklo. Po uplynulém roce si uvědomuje závažnost svého činu: „*Pro ten groš jsem ji zabila“*, tak paní mluvila jako bezděky několikrát za sebou. „*Ubožko ubohá, že ten anjel nebyl ti andělem strážným, že tebe nechránil této zuřivé ruky, nebohé dítě.*“⁸⁸ Od této chvíle se Alžběta obrací k Bohu a stává se z ní klidný člověk, jakým byla, než poznala Lelia.

85 WINTER, Zikmund. Peklo. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 123.

86 Tamtéž. s. 102.

87 Tamtéž. s. 155-156.

88 Tamtéž. s. 182.

4.2 Motiv názvu románu *Zločin a trest*

U historické novely *Peklo* je název samotného díla poněkud hlubšího rázu, přičemž by se dílo mohlo jmenovat například „Nevydařené manželství“ nebo „Žárlivost nade vše“. Pojmenování *Peklo* je po přečtení velice trefný název, ale zároveň poněkud metaforický. U románu *Zločin a trest* to zpočátku vypadá tak, že je hlavní pointa románu prozrazena hned na obálce knihy. Po přečtení se nám i tato domněnka potvrzuje, ale můžeme se pokusit na to nahlédnout i z jiné perspektivy.

Dostojevskij se v tomto díle zabývá odvěkou doktrínou, která je známa lidem od nepaměti, kdy po spáchaném zločinu jakéhokoliv rázu musí následovat řádný a zločinu odpovídající trest. Zde se jedná o nejhorší lidský zločin, jde o násilnou vraždu spáchanou na druhé osobě. Ovšem trest, který by měl následovat po rozsudku soudní moci je popsán až na posledních několika stránkách epilogu. Jedná se o Raskolnikovo vlastní udání a následné deportování na nucené práce na Sibiři. Jak o sobě sám autor tvrdí: „*Nazývají mě psychologem: není to správné, jsem realista ve vyšším slova smyslu, tj. zobrazuji všechny hlubiny lidské duše.*“⁸⁹, v této knize se tato autorova myšlenka opravdu potvrzuje. Dostojevskij se hloubkově ponořil do duše Raskolnikova a detailně popsal jeho vnitřní mučení, po násilném zabití stařeny a její sestry Lizavety.

I když je v samotném názvu slovo trest, sám Raskolnikov zpočátku nevěří v to, že by za svůj hanebný čin měl nějakým způsobem pykat. Osobně se přidružuje ke skupině „Napoleonů“, které takto sám pojmenoval a s touto sortou lidí souvisí i pravomoc páchat činy na druhých bez řádného potrestání. „*Já jsem všeho všudy naznačil, že „výjimečný“ člověk má právo...ovšem ne oficiální právo, nýbrž sám pro sebe právo dovolit svému svědomí překročit ...některé překážky, a to výhradně jen v tom případě, jestliže tím je podmíněno uskutečnění jeho myšlenky (která někdy může být dobrodiním pro celé lidstvo).*“⁹⁰

Raskolnikov je před zločinem přesvědčen, že je vražda správným řešením jeho existenčních problémů. Vraždu vykonal, aby uspokojil své svědomí. Chtěl se přesvědčit o tom, že má právo zabít. Ovšem když se ke spáchání vraždy blížilo, jeho mysl byla pomatená a dostával se do těžkých psychických stavů. „*Proč jsem pořád ještě na vahách? Přece už včera, když jsem šel se schodů, jsem sám řekl, že to je podlé, odporné a nízké, tak nízké...Z pouhého*

89 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 383.

90 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 244.

pomyšlení na to, v bdělém stavu, se mi udělalo zle a zhrozil jsem se.“⁹¹ Neustále přemítal o tom, proč je tolik zločinců, kteří po sobě dostatečně nezahradí stopy a ve většině případů jsou dopadeni. Jeho myšlenky směřovaly k tomu, že největším problémem je psychika pachatele, neboť jak těsně před zločinem, tak i dlouhou dobu po zločinu se zločinec dostává do blouznivého stavu a horko těžko ovládá své myšlení a činy. Po tomto přemítání ale dochází k východisku, že jemu se nic takového stát nemůže. On má právo páchat hanebnosti.

Faktem je, že zabíjel, ale nemohl s tím žít, bylo v něm spousta lidstva. Je pobouřen tím, že „neprošel zkouškou“. Usíná jako zločinec, později se přiznává Soně v naději, že najde podobně smýšlející osobu, ale vidí pouze její lítost a hrůzu nad jeho činem. Jeho trestem je to, že zabil člověka v sobě samém a okamžitě se odřízl od lidské společnosti zákony a normálním životem.

Jak bylo již zmíněno výše, kniha je plná zločinů, ať už morálních či násilných. Je zřejmé, že Dostojevskij se nejvíce zaměřuje na zločin vražedný, ale ostatní zločiny nám vykreslují i další provinilé postavy a dávají do kontrastu zločin Raskolnikova se zločiny druhých. Ovšem mnohem většího rázu nabírá psychický trest hlavního hrdiny, který se ve svém mínění o „výjimečných“ lidech mýlil. Nikdo nemá právo páchat zločiny bez potrestání, ani on. Nedokázal se vypořádat s psychickým nátlakem, který na sebe sám vyvíjel, když neustále přemítal o tom, zdali o jeho činu někdo ví, či ne. Všechno to vygradovalo tím, že se svěřil se svým obrovským trápením Soně, přičemž vše za vedlejší stěnou odposlouchával Svidrigajlov, který to později prozradil Raskolnikovi i jeho sestře. Dále hlavního hrdinu neustále mučily rozhovory s vyšetřovatelem Porfirijem Petrovičem, který mu při jejich posledním rozhovoru sdělil, že ví o tom, kdo je vrahem. Na Raskolnikovu mysl už toho bylo přespříliš a on se za doprovodu Soni vydává po úporném sebemučení vstříc spravedlnosti. A s tím přichází i opravdový trest a následná možnost nového života po odpykání trestu.

Možná má název *Zločin a trest* také hlubší podstatu. Zločin a trest jsou dvě skutečnosti, které na sebe navzájem navazují. Po spáchání zločinu vždy musí přijít oprávněný trest. Podobně můžeme nahlížet i na život a na smrt. Tyto dvě podstaty lidského bytí nás provází celým dílem. Po životě každého z nás čeká smrt, ať už je náš život jakýkoliv, jednou skončí. Raskolnikov se po spáchání zločinu pohybuje na hraně života a smrti. Jednou dokonce uvažuje o tom, zdali by nebylo jednodušší opustit všechno trápení a utopit se v řece. Nakonec nemá sílu ani na tento podlý čin a si svůj zločin odpyká. Jeho opakem je komplikovaná postava Svidrigajlova, který

91 DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966. ISBN 26-038-66. s. 60.

si život vzal svou vlastní rukou. Z tohoto zlomu v knize se můžeme domnívat, že Svidrigajlov nebyl čestný člověk a je pravděpodobné, že věci, které se o něm povídaly, jsou opravdu pravdivé.

U Svidrigajlova spatřujeme ještě jednu podivuhodnou věc, a to takovou, že se mu v bdělém stavu zjevuje zesnulá Marfa Petrovna. Tudíž můžeme polemizovat o tom, že se nachází někde v prostoru mezi životem a smrtí. Svidrigajlov má nejprve vidinu mrtvé ženy a poté sám umírá. Také se setkáváme s dalším překročením hranic, a to u Raskolnikova, který překročil hranici života a smrti, a to vraždou dvou žen.

Na téma motiv názvu zločin a trest můžeme nahlížet z několika perspektiv. Můžeme to brát jako jasnou pointu, kterou nám autor prozrazuje hned na začátku, nebo se můžeme ponořit hlouběji do tohoto tématu a spatřit v tom náznak překračování hranic života a smrti a také z toho může vyplynout, že po každém zločinu následuje trest, stejně jako to, že po životě nás čeká smrt.

Dostojevskij si obecně klade otázku: „*Co je trest? Co je to zločin?*“ Trestný čin je samozřejmě zločinem proti sociálním a morálním zákonům, jak vidíme v chování mnoha hrdinů, ale se jedná o zločin proti sobě samému, proti své přirozenosti, jak se to stalo u Raskolnikova.

Při srovnání názvů těchto knih bychom si mohli položit otázku, zdali by se Wintrova novela nemohla jmenovat *Zločin a trest?* A zdali se v Dostojevského románu objevuje nějaké vnitřní *Peklo*, jako tomu je u Wintrových postav. U románu Dostojevského bychom mohli hovořit o „pekle“. Raskolnikův život po spáchání zločinu bychom mohli jedním slovem nazvat peklo. Nemusíme mluvit jen o Raskolnikově vnitřním pekle, to přeci zažívala i jeho sestra Duňa, když dostávala nemravné návrhy od Svidrigajlova. Další náznaky pekla vidíme i u Soni Marmeladové. Tato hrdinka by si samozřejmě nikdy nepřiznala, že její život je jedno velké peklo, ale bylo tomu tak. Nejprve se obětovala pro svou rodinu, později byla postavena do pozice, kdy ji Raskolnikov svěřil své tajemství o zločinu a zprvu se nechtěl jít přiznat, což bylo pro nábožensky založenou Soňu velice těžké. Soňa zažívala úporná muka a musela je zažívat i poté, co se dobrovolně vydala s Raskolnikovem na Sibiř a s otevřenou náručí čekala několik dlouhých měsíců na jeho zprvu neopětovanou lásku. Sama si na svůj život nikdy nestěžovala a snažila se především zavděčit všem ostatním. Dalším člověkem, který propadl alkoholovému pekle byl Marmeladov. Jeho život se poté naprosto změnil. Lze říci, že společně s ním měla peklo na zemi i jeho drahá rodina. Po zamyšlení bychom ale došli k závěru, že *Zločin a trest* je

pro Dostojevského román nejpříhodnější název. U tohoto autora je důležité to, jak může myšlenka ovlivnit člověka a co všechno zlého může na světě napáchat. Svidrigajlov zabil svou manželku a žil s klidným svědomím dál. Byl snad Napoleon? Všechno mu prošlo bez potrestání a ani svědomí ho netížilo. Chtěl snad Raskolnikov být jako on? Vždyť ho nenáviděl. Autor si zde hraje myšlenkou Raskolnikova a můžeme říci, že ji určitým způsobem zpochybňuje. Byla dostatečně promyšlená? Zvážil všechny možnosti?

Když se na to podíváme z druhé strany, zločin byl ve Wintrově novele spáchán, o tom není pochyb. Nemůžeme zapřít ani ten fakt, že následoval oprávněný trest. Ovšem příhodnějším názvem je dozajista *Peklo*. Ústředním tématem není zločin, ani svědomí pachatele, jako tomu je u Dostojevského, zde je zločin spáchán pod vlivem nezkrotné žárlivosti, která je i prvopočátkem pekla, které si mezi sebou vytvořili manželé navzájem.

Závěr

V práci s názvem Vnitřní svět postav v literárních dílech F. M. Dostojevského „Zločin a trest“ a Z. Wintera „Peklo“ jsme se zpočátku věnovali životům autorů, dále žánrovým specifikám a přiblížili jsme si autory jako takové. Poté jsme se zaměřili především interpretaci a analýzu daných děl, později na komparaci v jednotlivých tematických kapitolách.

Wintera považujeme, a i on sám se považuje především za historika, to se odráží i v jeho literárních dílech. Svůj zájem o historii směřuje především do kulturního života českých měst v 15. až 17. století, a s tím související každodenní životy měšťanského obyvatelstva. Historie ho prováděla celý život a dá se říci, že na to svým způsobem doplatil. K velkému množství času stráveného v zaprášených městských archivech přišla i onemocnění s tím spojená a Winter v poměrně mladém věku umírá.

Jeho velice častým a opakovaným tématem je společné soužití muže a ženy, kteří jsou si určitým způsobem nerovni, jedná se buď o věkový rozdíl, jako tomu bylo u *Pekla* nebo se jedná o rozdíly týkající se postavení se společností. Většinou se jedná o manželství nešťastná, která můžou končit i tragickou smrtí některé z postav. K tomu jsme se také dostali v *Pekle*, kdy Alžběta z velké žárlivosti zabila služebnou Adličku.

U Dostojevského *Zločinu a trestu* se dostaneme do „hlubiny lidské duše“. Jak sám autor tvrdí: „*jsem realista ve vyšším slova smyslu, tj. zobrazuji všechny hlubiny lidské duše.*“⁹² Konkrétně jsme se ponořili do duše Rodiona Raskolnikova, hlavního hrdiny románu. Důležitým tématem, ke kterému jsme prostřednictvím několika různě zaměřených kapitol došli, je téma tzv. nadčlověčenství. Dostojevskij se snaží poukázat na to, jaký byl vlastně cíl Raskolnikova. Hrdina se za každou cenu snažil zůstat svobodným člověkem a zároveň získat harmonii ve svém nitru, ve své duši a smířit se se světem i se sebou samým. V románu se jedná o rozpor vlastní pravdy, kdy se Raskolnikov snaží za každou cenu dokázat své nadčlověčenství a zároveň uvěřit své vlastní pravdě o tom, že si trest nezaslouží. Dostáváme se ovšem k opačnému stanovisku v podobě přiznání k oběma vraždám a následnému potrestání.

V této bakalářské práci je také zmíněn osobní život autora, který měl na jeho tvorbu značný vliv. I do románu *Zločin a trest* se nám promítají autobiografické prvky. Prvním z nich je vypovězení k nuceným pracím na Sibiři, k čemuž byl také odsouzen autor, dalším tématem je například náboženství, kdy sám Dostojevskij byl velice silně nábožensky založen, a i

92 PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. Ruská klasická literatura (1789-1917). Praha: Svoboda, 1977. s. 383.

Raskolnikov se ve svém provinilém duševním stavu neustále obrací k Bohu, ať už pomocí Lazara, evangelia či křížku, který dostává od Soni, když je odvážen na Sibiř.

Po celkové komparaci jednotlivých tematických celků jsme dospěli k závěru, že mají obě literární díla mnoho společného, ale zároveň se v mnoha pojetích navzájem liší. Ke společným prvkům patří zajisté překročení zákona, jelikož v obou dílech dochází k vraždě. Ať už k vraždě na nevinné dívce, tak k vraždě staré lichvářky a její nevlastní sestry Lizavety. S tímto faktem ale vstupuje do hry i odlišnost daných knih. V prvním případě, v *Pekle*, je vražda spáchána ze žárlivosti, zatímco ve *Zločinu a trestu* se jedná o zločin, který je zapříčiněn nadčlověkem, za kterého se Raskolnikov považuje.

Podobnost nacházíme i v potrestání. Za každým zločinem následuje oprávněný trest, a tak tomu bylo i v těchto textech. Oba hlavní hrdinové se nakonec přiznávají ke svému činu, i když jim to trvalo delší dobu. Alžběta se nejprve snažila svalit vinu na svého manžela a Raskolnikov nechal komisaře Porfirije, svou rodinu i Razumichina v domnění, že vraždu zpřičil nevinný malíř pokojů. Nicméně k přiznání došlo v obou případech. Alžběta byla uvězněna a následně umírá a její život tak končí, za to Raskolnikov odjíždí na Sibiř se Soňou a věří v to, že má ještě mnoho před sebou a po odpykání trestu začne novou životní dráhu.

Dalším faktem, který nemůžeme vyloučit ani u jednoho z textů, je náboženství. U Dostojevského se náboženské motivy vyskytují v hojnějším množství, což nás nemuselo překvapit, pokud jsme znali něco o jeho životě. Je obecně známo, že náboženské motivy zasazuje do většiny svých děl. K Bohu netíhl pouze hlavní hrdina Raskolnikov, ale ve velké míře hlavně Soňa Marmeladová. I v *Pekle* se objevují nábožensky smýšlející postavy. Ačkoli to kontrastuje s vražedným činem a překročením zákona lidství, tak nábožensky založenou postavou je Alžběta Abelinová. Sice se obrátila k Bohu až na samém konci knihy, kdy se chtěla před smrtí zpovídat Bohu, ale to nic nemění na tom, že v Boha věřila a snažila se v něm najít poslední útěchu. To samé vidíme i u Raskolnikova. Jeho náboženské cítění se projevuje jen v některých momentech a není zpočátku úplně přímočaré. Až chvíli před svým doznáním, kdy přichází Soně vypovědět své tajemství, nechává si předčítat o Lazarovi, dostává křížek na cestu a poté si předčítá evangelium, když pobývá na nucených pracích. Díky přiznání začíná cesta k osvobození jeho duše.

Docházíme k závěru, že obě díla jsou napsána v realistickém duchu. U Dostojevského o tom není pochyb, neboť *Zločin a trest* je jedním z vrcholných děl ruské realistické literatury 19. století. U Wintra se realistické prvky také hojně vyskytují, a zároveň se prolínají i s prvky

naturalistickými, a to v těch případech, kdy se Winter pokouší zobrazit vztahy ve společnosti, vztahy mezi manželi, které se neustále vyostřují.

V poslední kapitole jsme pozorovali motivy názvů daných děl. Z různých okolností jsme vyvodili několik možných interpretací názvů a došli jsme k závěru, že oba názvy jsou pro knihy příhodné. U *Zločinu a trestu* jsme následně polemizovali o tom, zdali některé z postav prožívaly peklo. V několika ukázkách jsme se přesvědčili o tom, že peklo prožívalo mnoho postav z knihy, ať už samotný hrdina, či Soňa nebo Duňa.

Резюме

Целью бакалаврской работы „Внутренний мир персонажей в литературных произведениях Ф. М. Достоевского« Преступление и наказание »и З. Винтера« Ад »“ является анализ и последующее обнаружение сходств и отличий данных литературных произведений. Введение знакомит читателя с жизнью обоих авторов. Здесь также рассматривается жанровое определение произведений, а затем в практической части делается акцент на анализе и сравнении. Основными анализируемыми темами были мотив вины, трансформация главных героев в ходе повествования и то, как персонажи меняются в глазах читателей, а также мотив названия. Через Достоевского мы проникаем в „глубины человеческой души“ и приходим к выводу, что его персонажи очень детализированы, особенно их внутренний мир. В произведении Винтера мы натолкнулись на основную идею рассказа, а именно на яростную ревность. Целью работы было проанализировать и сравнить. Что касается сравнения, эти произведения разные по содержанию и жанру, однако нам удалось обнаружить в них определенные сходства. Бог и другие религиозные мотивы играют серьезную роль в обоих произведениях.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Vydání třinácté. Liberec: Svět sovětů, nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1966, ISBN 26-038-66

WINTER, Zikmund. *Peklo*. Praha: Československý spisovatel, 1981

WINTER, Zikmund. *Rozina Sebranec a jiné prózy*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1966

Sekundární literatura:

Sekundární literatura v českém jazyce:

BLÜML, Josef. Kulturní historik Zikmund Winter. In *Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník*. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996

BROŽOVÁ, Věra. „Zikmund Winter“. In MERHAUT, Luboš (eds.). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 4. U–Ž. 2. sv. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008

HOMOLOVÁ, Květa, Mojmir OTRUBA a Zdeněk PEŠATA. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka* [online]. Vydání třetí. Praha: Československý spisovatel, 1982

JIROUŠEK, Bohumil. Zikmund Winter v době univerzitních studií. In *Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník*. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Stoletou alejí: O české próze minulého věku*. Brno: Československý spisovatel, 1985. ISBN 2599427693

PAROLEK, Radegast a HONZÍK, Jiří. *Ruská klasická literatura (1789-1917)*. Praha: Svoboda, 1977

POSPÍŠIL, Ivo. *Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátků k výhledu do současnosti*. V Brně: Nadace Universitas, 2005. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana). ISBN 80-7204-423-0

PYTLÍK, Radko. F.M. Dostojevskij: život a dílo. [Praha]: Emporius, 2008. ISBN 80-86346-13-7

VŠETIČKA, František. Historická novela Zikmunda Wintra. In Zikmund Winter mezi historií a uměním: Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem Rakovník. BROŽOVÁ, Věra (eds.). Vyd. 1. Rakovník: Okresní muzeum Rakovník, 1996

ZÍBRT, Čeněk. Dr. Zikmund Winter. Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice, 1907

Sekundární literatura v ruském jazyce:

ФРИДЛЕНДЕР, Г. М.: Реализм Достоевского. Москва : «Наука», 1964

КИРПОТИН, В. Я. Разочарование и крушение Родиона Раскольникова. Москва, 1974